

Raposa Vivien Kitti

A pécsi egyetemi tanárok részvétele a helyi egyesületi életben a két világháború között

Doktori kutatásomban az 1923-ban Pécsre költözött Erzsébet Tudományegyetem (ETE) és a város közötti viszonyt vizsgálom a Horthy-korszakban, melyen belül a professzorok helyi kulturális életben betöltött szerepének elemzése kiemelt helyet kap. Az oktatók kulturális és közéleti szerepvállalásának egyik fő profilja a tudományos ismeretterjesztés volt, de rendszeresen foglalkoztak tanulmányaikkal, valamint a helyi sajtóban megjelent rövidebb cikkeikben Pécszet érintő kérdésekkel, illetve a település fejlesztési lehetőségeivel is. Tudományos és alkotótevékenységük mellett elszántan bekapcsolódtak a helyi egyesületi életbe, ahol gyakran vezető pozíciókat töltöttek be, részt vettek a programszervezésben és azok lebonyolításában, védnökként hozzájárultak különféle rendezvények megvalósításához. Jelen tanulmányban az utóbbi témakörrel foglalkozom.

A kutatás tárgyát a tanári kar azon tagjai képezték, akik 1923 és 1945 között az ETÉ-n legalább egyszer elnyerték a rektori, valamint a dékáni címet, illetve hosszabb-rövidebb ideig tanszék-/intézetvezetők voltak.¹ E kritériumoknak huszonkét bölcsész-, húsz jogász- és huszonhét orvosprofesszor felelt meg. Összesen tehát hatvankilenc oktató egyesületi tagságáról gyűjtöttem információkat,² ami során a róluk megjelent életrajzokat és nekrológokat, a pécsi sajtó (*Pécsi Lapok*, *Pécsi Napló*, *Dunántúl*) híradásait, illetve az intézeti alkalmazottak törzslapjait használtam fel. A rendelkezésre álló források töredékessége miatt nem törekedhettem az adatgyűjtés teljességére. A meghatározott időkeret is torzíthatja a kapott eredményeket azoknál a professzoroknál, akik halálozásuk,³ késői kinevezésük⁴ vagy más egyetemre történő távozásuk miatt csak pár évet töltöttek Pécsen.

¹ Az orvosprofesszorok elemzésénél a klinikák igazgatóit is figyelembe vettem. A vizsgálatba nem vontam be a Sopronba kihelyezett evangélikus hittudományi kar tanárait, mely értelemszerűen a kutatás pécsi fókuszával magyarázható. LENGVÁRI–SCHMELCZER–POHÁNKA 2017. 80.

² Az oktatók bekapcsolódtak a helyi jóléti, egészségügyi, illetve vallási szervezetek életébe is, a tanulmány terjedelmi korlátai, valamint a folyóirat szabadidő köré szerveződő tematikus száma miatt jelen írásban a professzorok tudományos, kulturális, társadalmi, valamint sportegyesületekben kifejtett szerepvállalására fókuszálok. A tanári kar kötődött a Horthy-korszakban működő ifjúsági szervezetekhez is. A legjelentősebbek a Turul Bajtársi Szövetség, a Foederatio Americana, a Délvidéki Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesülete (DEFHE) és a Magyar Izraelita Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Országos Egyesülete (MIEFHÖE) voltak, melyek működtetésébe a professzorok elsősorban tanárelnöki/patrónusi minőségben vonódtak be. Mivel a bajtársi egyesületek nem az egyetemi hatóságok, hanem a Belügyminisztérium felügyelete alá tartoztak (alapszabályzatukat nem a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium hagyta jóvá, mint a PEAC-ét, a Pécsi Evangélikus Társaságét, az Egyetemi Lutherszövetségét, valamint a Bethlen Gábor Körét), az oktatók a szervezetek tevékenységének inkább megfigyelői, tiszteletbeli tagjai voltak. Főként nevükkel és esetleges anyagi segítségekkel támogatták fennmaradásukat. A tényleges programok megszervezésébe, a gyűlések menetébe, illetve a költségvetés meghatározásába nem folytak be. A Horthy-korszakban működő ifjúsági egyesületek munkásságáról és a professzorok szerepéről lásd bővebben: RAPOSA 2023; RAPOSA 2024.

³ Fejérváry Géza például az Állattani Intézet vezetői tisztségének 1930-as elnyerése után 1932-ben váratlanul életét vesztette. TÓTH – BÖHME – HIMMEL 2012. 117., 120.

⁴ Melczer Miklós – a vizsgálat időbeli kereteit alapul véve – meglehetősen későn csatlakozott az oktatógárdához, 1940-től 1951-ig igazgatta a Bőrgyógyászati Klinikát. Pályafutásának nagyobb része tehát a Horthy-

Az elemzés kvantitatív korlátai mellett szükséges megjegyezni, hogy számtalan tényezőtől függhet, hogy egy egyetemi tanár milyen mértékben vett részt a társasági életben, milyen és mennyi egyesülethez csatlakozott. Mindezt befolyásolhatta a professzori kinevezést megelőző karrierút, a tudományos teljesítmény, a szakmai/közéleti ambíciók és lehetőségek, a kapcsolatrendszer, valamint az oktató személyisége is. Nem minden egyetemi tanár volt ugyanis társasági ember, a professzorok sokszor eltérő szórakozási formákat preferáltak. Szerepvállalásukat a helyi egyesületi életben e faktorok összjátéka adja, aminek szisztematikus feltárására nem vállalkozhattam, hiszen ennek bemutatása csakis az egyes oktatók életútjának aprólékos elemzésével lett volna megvalósítható. Mindezek ellenére az adatgyűjtés alapján bizonyos tendenciák jól érzékelhetők, melyeket más források is alátámasztanak.

A pécsi egyetemi tanárok szabadideje

Az egyetemi tanárokkal összefüggésben gyakori az a sztereotípia, hogy lemondva társasági életükről, idejük nagy részét magányos kutatásaiknak szentelik.⁵ A pécsi oktatók között is voltak olyanok – például Molnár Kálmán közjogászprofesszor –, akik azzal az elhátározással érkeztek a városba, hogy a közéleti tevékenység helyett elsősorban tanári és tudományos munkájukra fognak koncentrálni.⁶ Ennek dacára jellemzően részt vettek a társaséletben, mely elősegítette beilleszkedésüket a helyi társadalomba.⁷

A professzorok előszeretettel éltek a városi szórakozási lehetőségekkel, színházba, moziba vagy kávéházakba jártak. Gyakran látogatták a bálakat, valamint rendszeresen megjelentek különféle hivatalos és privát eseményeken is.⁸ A helyi tudományos élet, illetve az ETE képviselőiként munkájuk részét képezte a reprezentáció, közreműködtek az egyetem ünnepségein, konferenciáin, a helyi társaságok és a város rendezvényein. Mindez karrierjük szempontjából is fontos volt, hiszen a kapcsolatépítést szolgálta. A tanárok nyitottak voltak a személyes ismeretségekre épülő, kötetlenebb, baráti jellegű időtöltésre is. Az azonos fakultáson oktató kartársak rendszeresen tartottak szórakozással és tudományos eszmecserével egybekötött összejöveteleket vendéglőkben, illetve egymás otthonában.⁹ Óriás Nándor jogászprofesszor visszaemlékezése szerint például „*az egyetem ráérő tanárai minden szerda este a színháztéri Korzó Kávéházban*” gyűltek össze baráti beszélgetésekre.¹⁰

Az ETE oktatói tevékenyen részt vettek a társadalmi életben is, különösen a szervezetek munkájában. A tanári kar többsége meghatározó szerepet játszott számos országos, regionális, illetve helyi szervezetben. Reuter Lajos (Reuter Camillo, az Ideg- és Elmeógyógyászati Klinika igazgatójának unokája) némiképp idealizáló leírása szerint a professzorok kezdeményezőképességüknek és magas teherbírásuknak köszönhetően fá-

korszak utáni periódushoz kötődött. SCHNEIDER 1985. 1327–1328.

5 POLYÁK 2020. 152–156.

6 TILK 2008. 40.

7 ROZS 2003. 47. Bár Schweitzer Gábor értékelése alapján Molnár Kálmánnak többé-kevésbé sikerült is tartania magát elképzeléséhez, azaz hogy nem hagyja magát befogni „*az egyesületesi és a társadalmi élet jármába*”, hiszen egri működéséhez képest – ahol joglíceumi rendkívüli, majd rendes tanárként dolgozott – viszonylag kevesebb társadalmi szervezetben vállalt aktív közreműködést. Ahogy azonban látni fogjuk, az ETE professzoraként is legalább tizenöt egyesület tagja volt, kilenc ráadásul helyi működésű. SCHWEITZER 2018. 160.

8 LENGVÁRI 2004. 88–89.; VAMOS 2022. 100–102.

9 POLYÁK 2020. 152–156.

10 ÓRIÁS 2006. 165., 179.

radhatatlan lelkesedéssel munkálkodtak azokért a célkitűzésekért, melyeket szívügyüknek tekintettek. Mindezt fizetséget nem vártak el, sőt, sokszor hajlandók voltak anyagi áldozathozatalra is. Bár mindezek kikapcsolódási lehetőséget biztosítottak számukra, egyúttal felemésztették szabadidejük nagy részét. A tanszékek és a klinikák vezetésével járó feladatok, a dékáni és rektori teendők, az oktatási és az adminisztrációs terhek és persze a tudományos munka mellett igyekeztek becsülettel megfelelni kötelezettségeiknek.¹¹ Mindezt Óriás professzor is alátámasztotta, aki önéletírásában többször is leszögezte, hogy „akkoriban a professzori hivatás teljesítése korántsem volt könnyű feladat”, hivatástudata és motivációja azonban nem lankadt: „Oktatói tevékenységemet szerény erőimből telhetőleg legjobb igyekezettel iparkodtam teljesíteni” – nyilatkozta az oktató.¹² A szerteágazó feladatok azonban sokszor a publikációk számának csökkenését, tudományos tervek háttérbe szorulását eredményezte.¹³

A Horthy-korszakban folyó egyesületi élet a reformkorra nyúlt vissza, eredője a 19. század első felében végbemenő polgárosodás folyamata volt, melynek hatására megalakultak az első modern értelemben vett társadalmi szervezetek (olvasóköri, szabadkőműves páholyok és tudományos társaságok).¹⁴ Ezt a fejlődést a neoabszolutizmus időszaka törte meg, csak az 1850-es évek végén volt példa újabb egyletek szervezésére.¹⁵ A nagymérvű egyesületalapítás első virágkora így a kiegyezést követően bontakozott ki, az 1918 után alakuló társaságok is ezen elődökkel mutattak hasonlóságot például szervezeti felépítésükben és szerepköreikben.¹⁶

Az egyesületi jog átfogó szabályozása nem történt meg sem a 19. század második, sem a 20. század első felében. Az 1848-as törvényhozók nem alkottak önálló egyesületi jogszabályt, a neoabszolutizmus korszakában is csak rendelet útján szigorították az egyletek működésének feltételeit. Az egyesületalapítási szabadságjog elfogadása későn, 1873-ban valósult meg, ezt belügyminiszteri engedélyhez kötötték, a törvényes felügyeletet a törvényhatóságok jogkörébe utalták.¹⁷ Két évvel később, 1875-ben szintén egy miniszteri rendelet tiltotta meg a szervezetek nyílt politikai tevékenységét. Ez lehetővé tette a nem

11 REUTER 2015. 120–123. Az idealizáló leírással szemben kivételként hozható fel Thienemann Tivadar, a Német Intézet vezetője, aki több szempontból is elhanyagolta oktatói tevékenységét. Az 1922-ben alapított Danubia Könyvkiadó vállalat vezetése sok idejét felemésztette, mely bár anyagi függetlenséget hozott számára, egyértelműen kihatott tudományos és oktató munkájára. Óráinak elmaradását Angyal Dávid történész is szóvá tette naplójában. Mások azt emelték ki, hogy a budapesti Centrál Kávéházban sokkal többet lehetett látni a professzort, mint a pécsi egyetemi katedrán. Visszaemlékezésében Thienemann azonban tiltakozott a rágalmazás ellen, melyet, úgy vélte, irigység szült. Állításának bizonyítása érdekében bemutatta a Német Intézet Tanulmányainak három kötetét, hangsúlyozva, hogy „nem volt ekkor [olyan] egyetemi intézet, ami ilyen munkatelményt mutathatott volna” fel. THIENEMANN 2010. 43.; UJVÁRY 2016. 115., 132–133., 152–157.

12 ÓRIÁS 2006. 207.

13 Az egyetemi tanári pályával együtt járó kötelezettségek, illetve a huzamosabb ideig tartó ingázás Holub József bölcsészprofesszort például Zala vármegye történetét bemutató monográfiájának kiadásában, illetve akadémiai székfoglaló beszédének megtartásában késleltette. Hodinka Antal publikációinak száma is csökkenni kezdett az Egyetemes Történeti Tanszék vezetői tisztségének elvállalása után. MEDVE 1993. 83.; SZEBERÉNYI 2016. 92–94.

14 BORBÍRÓ 2007. 187.

15 BÓSZÉ 1997. 12.

16 KISS 2006. 223–225.

17 BÓSZÉ 1997. 12–13., 17–18.

kívánt körök, például az agrár és ipari munkásszerveződések ellehetetlenítését, valamint a nemzetiségek egyesületszervező törekvésének kordában tartását.¹⁸

A társadalmi önszerveződés így elsősorban a politika szféráján kívül eső tevékenységekhez kötődött. Magyarországon a művelődést, a szórakozást, a gazdasági fejlődést, illetve a szociális gondoskodást célzó egyesületek váltak népszerűvé.¹⁹ Szervezeteket kizárólag természetes, illetve jogi személyek alakíthattak, alapszabályzatukban elsősorban a tagok által követni kívánt célkitűzéseket rögzítették.²⁰ Felépítésük demokratikus volt: a tisztviselők (az elnök, az alelnök, a jegyző, a titkár, a pénztáros és az ellenőr) mellett működött egy ügyintéző szerv (például az igazgatóság), egy nagyobb létszámú választmány, valamint egy tágabb közgyűlés is. A tagok lehettek rendes, alapító, pártoló és tiszteletbeli tagok, akik a tagsági díj megfizetésével járultak hozzá a szervezeti vagyon gyarapításához.²¹ Bevételeikkel önállóan gazdálkodhattak, azok felhasználásáról a jogszabályok nyújtotta keretek között szabadon dönthettek.²²

A tagokat különböző célok ösztönözhatték belépésre: egyesek meggyőződésüket követték, mások a társadalmi elvárásoknak megfelelően, esetleg divatból igyekeztek minél több társaság tevékenységébe bekapcsolódni, ez pedig befolyásolta, hogy milyen mértékben vettek részt az egyesületek munkásságában. A szervezeti tagság ugyanis egy vezető tisztviselő és egy egyszerű tag életében más-más jelentőséggel bírt. A legfontosabb tisztségeket betöltők esetében az egyletek működtetése sokszor egy mély elköteleződéssel társult, olykor több éven keresztül dolgozva a sikerért és a gyarapodásért. A tagság nagyrésznél részvétele azonban az éves gyűlések és az időszakos programok látogatásában, illetve a kezdeményezések anyagi támogatásában merült ki.²³ Az oktatók által elvállalt pozíciók sem mindig jelentettek tényleges munkát és elhivatottságot. Bizonyos esetekben tudományos szakterületük követelte meg csatlakozásukat, máskor pedig kezdeményezőivé/alakítóivá váltak egy-egy egyesület életének.

Érdemes először áttekinteni, hogy az egyetemi tanárok hány szervezetben vállaltak szerepet, hogyan oszlottak meg ezek a feladatok az országos és a helyi egyesületek között, valamint milyen eltérések mutatkoznak a különböző fakultások oktatói között.²⁴ A vizsgált húsz jogászprofesszor közül tizenketten (60%) végeztek tíz vagy annál több szervezetben társadalmi, szociális, vallási vagy kulturális munkát.²⁵ Faluhelyi Ferenc huszonhét egyesületi tagságával egyértelműen kitűnt kortársai közül.²⁶ A második helyen Vasváry Ferenc és Bozóky Géza állt, ők húsz társaságban töltötték be pozíciót.²⁷ A skála másik végén álló Falcsik Dezső esetében mindössze egy egyesületet lehetett azonosítani.²⁸

¹⁸ GYÁNI 2010. 486–487.

¹⁹ GYÁNI 2010. 487–490.

²⁰ BÖSZE 1997. 18–21.

²¹ BORBÍRÓ 2007. 194., 196.

²² BÖSZE 1997. 18–21.

²³ BORBÍRÓ 2007. 197–198.

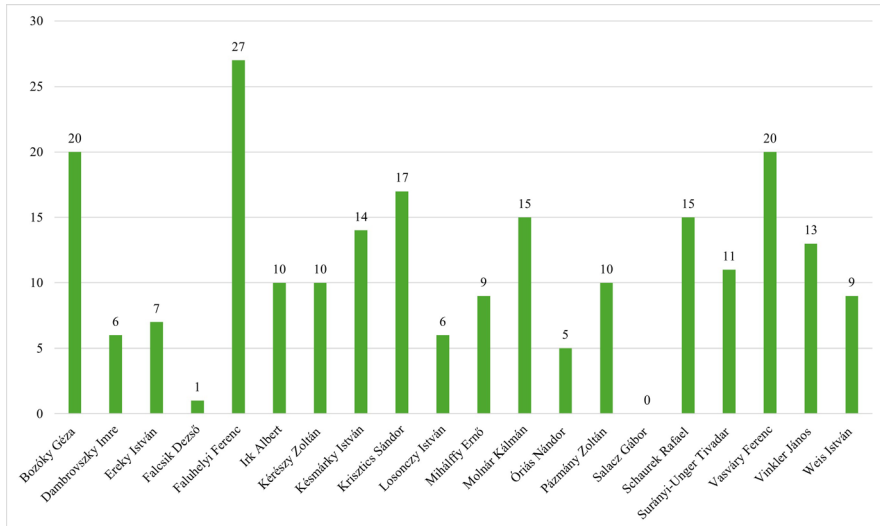
²⁴ A professzorok szervezeti tagságának létrejötté, főként az országos szakmai/tudományos szervezetek esetén nem feltétlenül az oktatók pécsi működéséhez kötődik, Pécsre kerülésükkor többen már kialakult vagy kialakulóban lévő karrierrel bírtak.

²⁵ KAJTÁR 2008; KAJTÁR – POHÁNKA 2009.

²⁶ BÉDI 1994. 126–129.

²⁷ PÓKECZ 2005. 438–439.; SZŐKE 2008. 319.

²⁸ Ennek oka az lehet, hogy Falcsik 1914 augusztusában az akkor még Pozsonyban működő ETÉ-n kapott ny. r. tanári kinevezést. Pécsre mindössze két évet oktatott, hiszen nem sokkal a városba érkezése után 1924-

1. ábra – A pécsi jogászprofesszorok egyesületi tagságának száma a Horthy-korszakban²⁹

A bölcsészkar tanárok hasonló arányban vettek részt a körök életében, mint a jogászok. Huszonkét főből tizenketten (54,54%) rendelkeztek tíz vagy annál több szervezeti tagsággal.³⁰ Weszely Ödön és Gyomlay Gyula például tizenhat,³¹ Thienemann Tivadar és Holub József tizenöt,³² Birkás Géza, valamint Tolnai Vilmos pedig tizennégy egyesület munkájába kapcsolódott be.³³ Tóth Zoltán, Járdányi Paulovics István³⁴ és Kerényi Károly ellenben alig vett részt a szervezetek munkájában.³⁵

Az Orvostudományi Kar professzorai között a „tagsághalmazás” a másik két karhoz képest kevésbé volt jellemző: a huszonhét orvos 40,7%-a (11 fő) tömörült tíz vagy több szervezetbe.³⁶ Ángyán János belgyógyászprofesszor kimagasló részvétele valamelyest árnyalja e képet, aki harminc különböző egyesület munkájába kapcsolódott be.³⁷

ben elhunyt. PEA 2015. 50.

²⁹ SZABÓ 1940; KAJTÁR 2008; KAJTÁR – POHÁNKA 2009; PEA 2015.

³⁰ SZABÓ 1940; PTE EL VIII.102.j. 121. d. Intézeti alkalmazottak és hallgatók törzslapjai.

³¹ KOCIS 1999. 116.; Weszely Ödön lett a pécsi egyetem új rektora. *Dunántúl*, 1929. június 5. 3.; PTE EL VIII.102.j. 121. d. Gyomlay Gyula szolgálati és minősítési táblázata, d. n.

³² CSIZMADIA 1967. 118.; PEA 2015. 96.

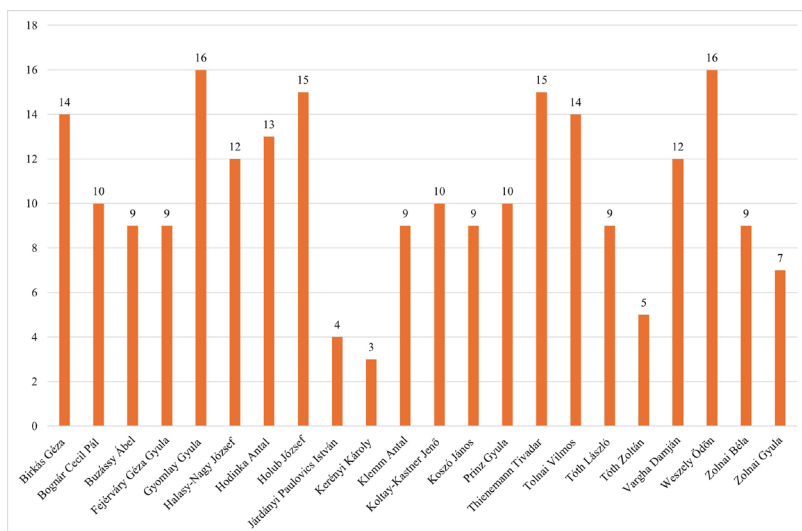
³³ FIGLER 2004a. 100.; BENE 2014. 343.

³⁴ Tóth Zoltán és Járdányi Paulovics István az 1930-as évek végén kapcsolódtak be az ETE munkájába. Tóth 1939-ben nyerte el egyetemi tanári kinevezését, 1939 és 1940 között a Magyar Történeti Intézetet, majd a bölcsészkar 1940-es szüneteltetése után a jogi karon felállított Történeti Tanszékot vezette. Járdányi Paulovics 1938-ban került az Ókortörténeti és Archeológiai Intézet élére. A bölcsészkar szüneteltetése után azonban a Tisza István Tudományegyetem tanára lett, ahol az Ókortörténeti Tanszékot és a Régészeti Intézetet irányította. Mindkettőre igaz tehát, hogy Pécsen csak pár évet töltöttek el. BUOCZ 1992. 93–96.; PEA 2015. 98–99.

³⁵ Kerényi Károlyt 1934 júliusában nevezték ki a klasszika-filológia ny. rk. tanárának. Pécsi működése nem volt feltétlenül diadalmenet, mely mögött esetleges szakmai, karrierbeli féltékenységek, illetve Kerényi nehéz, szókimondó és sokszor vitatkozó természete állt. Mindez számos konfliktust eredményezett mind a helyi, mind a fővárosi akadémiai-egyetemi körökben. Ezek a körülmények pedig jelentősen befolyásolták társasági életét. HAVASRÉTI 1997. 901–902.; HAVASRÉTI 2010. 22–24., 27.

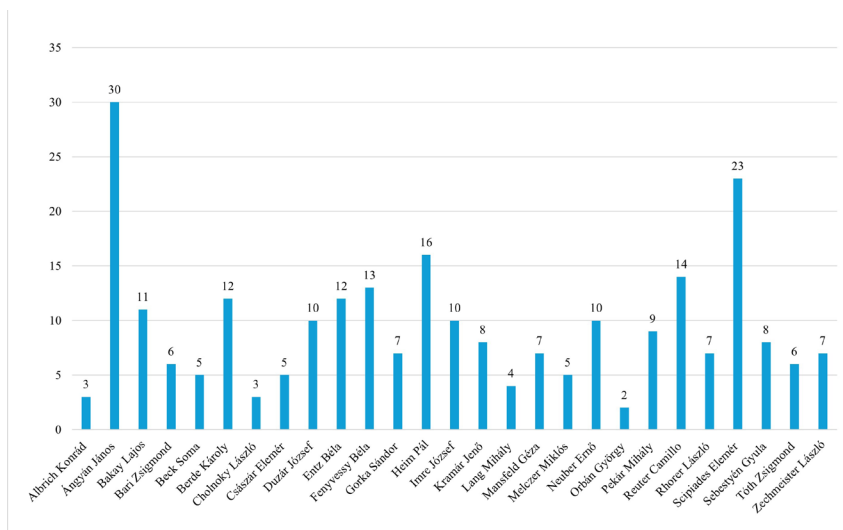
³⁶ SZABÓ 1940; PTE EL VIII.102.j. 121. d. Intézeti alkalmazottak és hallgatók törzslapjai.

³⁷ KOVÁCS – TAKÁCS 2020. 132–133.

2. ábra – A pécsi bölcsészprofesszorok egyesületi tagságának száma a Horthy-korszakban³⁸

Azutána következő Scipiades Elemér már „csak” huszonhárom szervezetben tevékenykedett,³⁹ Heim Pál pedig tizenhatban.⁴⁰ A legkevesebb egyesületi tagsággal Albrich Konrád, Cholnoky László, valamint Orbán György rendelkezett.⁴¹

3. ábra – A pécsi orvosprofesszorok egyesületi tagságának száma a Horthy-korszakban⁴²

³⁸ SZABÓ 1940; PEA 2015; PTE EL VIII. 102. j. 121. d. Intézeti alkalmazottak és hallgatók törzslapjai.

³⁹ S. E.: Scipiades Elemért választották meg a pécsi egyetem rektorává. *Pécsi Napló*, 1937. szeptember 10. 3–4.

⁴⁰ DEZSŐ 2019.

⁴¹ Az 1899-es születésű Cholnoky László, valamint az 1903-as születésű Orbán György a tanári kar legfiatalabb generációjához tartozott. Tudományos karrierjük az általam vizsgált időszak végén kezdett kiteljesedni, vezetői pozícióba is csak az 1940-as években jutottak. SZABÓ 1940. 3–5., 113–116., 723–725.

⁴² SZABÓ 1940; PEA 2015; PTE EL VIII. 102. j. 121. d. Intézeti alkalmazottak és hallgatók törzslapjai.

Témánk megközelíthető a professzorok országos és helyi szervezeti tagságának megoszlása alapján is. Ennek megfelelően három kategóriát alakítottam ki. Az elsőbe kerültek azok, akik elsősorban külföldi vagy országos hatókörű egyesületekhez csatlakoztak. A második csoportba soroltam azokat, akik nagyjából a pécsi szervezetekben vállaltak szerepet, míg a harmadikhoz azok az egyetemi tanárok tartoztak, akik esetében mind a két típus nagyjából azonos arányban volt jellemző.⁴³

	Jogi kar	Bölcsészkar	Orvosi kar
Országos/külföldi	4 (20%)	13 (59,09%)	4 (14,81%)
Helyi	10 (50%)	2 (9,09%)	12 (44,44%)
Egyenlő megoszlás	5 (25%)	7 (31,81%)	11 (40,74%)

1. táblázat – Az ETE oktatógárdájának megoszlása fakultások és az országos/pécsi egyesületek között a Horthy-korszakban⁴⁴

Kevés jogászprofesszor lett tag, vagy vállalt országos, illetve nemzetközi tudományos egyesületekben tisztséget. Weis István például a Magyar Társadalom Tudományi Társulatban, a Magyar Közgazdasági Társaságban, az Országos Egészségvédő Egyesületben, illetve az Országos Gazdaszövetségben tevékenykedett,⁴⁵ míg Ereky István tagja volt a Magyar Jogászegyletnak, a Magyar Statisztikai Társaságnak és a Magyar Felsőoktatásügyi Egyesületnek.⁴⁶ Pázmány Zoltán a Szent István Akadémia, a Magyar Külügyi Társaság és az Institutio Italiano di Cultura-nak volt a tagja.⁴⁷ Surányi-Unger Tivadar a genfi Preparatory Committee of the World Economic Conference-ben és a párizsi Comité International pour les Industries Agricoles-ben töltött be pozíciót. Esetükben az országos és nemzetközi egyesületekhez való kapcsolódást szakmai ambícióik, doktori fokozatuk megszerzésének helye (a Budapesti Tudományegyetem), valamint a fővárosban kialakított szakmai kapcsolataik határozták meg.⁴⁸

A jogászprofesszorok mintegy fele főképp regionális, illetve helybeli szervezetekbe lépett be. Döntő többségük a Pécsi Püspöki Joglyceum egykori tanára volt,⁴⁹ akik az ETE Pécsre költözésekor már kialakult egzisztenciával bírtak a városban,⁵⁰ a következő években pedig lényegében csak bővítették a korábban már kiépített kapcsolatrendsze-

⁴³ A beosztás elvégzésekor egyenlő megoszlást ítélt meg a professzorok az országos és helyi egyesületi életben betöltött tevékenysége között maximum két vagy annál kevesebb eltérés esetén. Három vagy annál nagyobb különbségnél az oktatókat a másik két kategóriába rendeztem.

⁴⁴ A vizsgált időszakban a maradék 5% semmilyen egyesülethez nem csatlakozott. SZABÓ 1940; PEA 2015; PTE EL VIII. 102. j. 121. d. Intézeti alkalmazottak és hallgatók törzslapjai.

⁴⁵ PTE EL VIII.102.j. 121. d. Weis István szolgálati és minősítési táblázata, d. n.

⁴⁶ SZABÓ 1940. 197–200.

⁴⁷ JUSZTINGER 2008. 292.

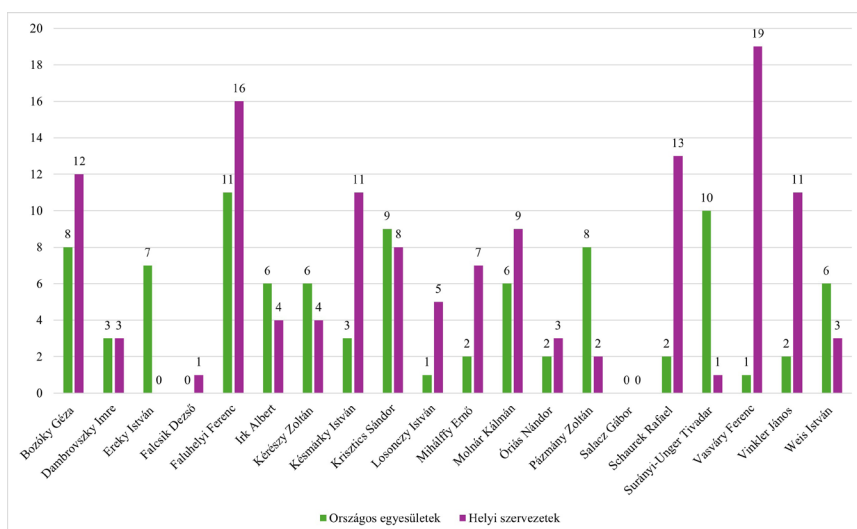
⁴⁸ PEA 2015. 48., 62., 66., 71.; MEUSBURGER 2018. 253–256.

⁴⁹ Az 1883-tól 1923-ig Pécsen működő jogakadémia oktatógárdája komoly szerepet játszott az ETE jogi fakultásának kialakításában. Átvételük 1922-re tehető, amikor Késmárky Istvánt az egyházjogi, Vasváry Ferencet a magánjogi, Schaurek Rafaelt a statisztikai, Mihálffy Ernőt a közgazdaság és pénzügytani, illetve Vinkler Jánost a polgári peres és peren kívüli eljárásjog tanszékére nevezték ki. Az újonnan felállított Nemzetközi Jogi Intézetre Faluhelyi Ferenc nyert felvételt. Közéjük sorolható Bozóky Géza is, aki 1910 és 1912 között a pécsi joglyceumban oktatott a kereskedelmi és váltójog tanáraként, ezután azonban Pozsonyba került, majd innen tért vissza Pécsre. PÓKECZ 2005. 432–433.; LENGVÁRI 2009. 193–194.

⁵⁰ GÁSPÁR 2008. 77–78.

rüket.⁵¹ Vasváry Ferenc például tizenkilenc, Faluhelyi Ferenc tizenhat, Schaurek Rafael tizenhárom helyi egyesületnek volt tagja.⁵² E jogászprofesszorok ráadásul eleve baranyai, illetve tolnai születésűek voltak,⁵³ közép- és felsőfokú tanulmányaikat részben Pécsen folytatták, valamint a városban szerzett munkahelyeik révén is kötődtek a régióhoz.⁵⁴ Az Erzsébet Tudományegyetem Pécsre kerülésével még inkább elköteleződtek a város mellett: Schaurek Rafael annak ellenére Pécsen maradt, hogy a fővárosban kedvezőbb lehetősége lett volna elmélyülni a szakmai munkában. A publikálásban akadályozhatták oktatási feladatai és az elszigeteltsége a budapesti magánjogi tudományos élettől, melybe nem tudott vagy nem akart belefolyani.⁵⁵ A harmincas években az utánpótlás-nevelés is megkezdődött: Losonczy István 1932-ben szerzett jogi diplomát az ETÉ-n, s végig a fakultás kötelékében maradt először ny. rk., később ny. r. tanárként.⁵⁶

Azok a jogászprofesszorok, akik egyformán jelen voltak a pécsi és az országos egyesületekben, általában az ország különböző részeiből érkeztek Pécsre. Jogi diplomájukat a fővárosban szerezték, és korábbi munkahelyeik is más városokhoz kötötték őket.⁵⁷ Krisztics Sándor a Fővárosi Nyilvános Könyvtár könyvtárosa,⁵⁸ Dambrowszky Imre az egri jogaka-

4. ábra – A jogi fakultáson oktató egyetemi tanárok egyesületi tagságának megoszlása az országos és a helyi szervezetek között a Horthy-korszakban⁵⁹

⁵¹ LENGVÁRI 2009. 193–194., 200.

⁵² SZABÓ 1940. 473–476.; CSAPÓ 2008. 184.; CSÖNDES 2009. 123.; SCHWEITZER 2009. 184–185.; Harmincéves tanári működése és névnapja alkalmából lelkes ünneplésben volt része Schaurek Rafael professzornak. *Pécsi Napló*, 1941. október 24. 5.

⁵³ PEA 2015.

⁵⁴ CSAPÓ 2008. 179.; LENGVÁRI 2009. 195–196.; MÉREG 2017; KOCIS 2018. 289–290. Vasváry Ferenc például diplomája megszerzése után, 1898-ban Pécs város aljegyzője lett. Vasváry Ferencet választották meg ma a pécsi egyetem rektorává. *Dunántúl*, 1927. június 9. 2.

⁵⁵ CSÖNDES 2009. 117–118.; MÉREG 2017.

⁵⁶ GÁL 2008. 59., 61.

⁵⁷ PEA 2015. 47., 53–54., 57–58.

⁵⁸ MONORI 2008. 93.

⁵⁹ SZABÓ 1940; PEA 2015; PTE EL VIII. 102. j. 121. d. Intézeti alkalmazottak és hallgatók törzslapjai.

démia,⁶⁰ Kérészy Zoltán a debreceni református kollégium jogakadémiájának rendes tanára volt.⁶¹ Nem rendelkeztek pécsi gyökerekkel, de törekedtek arra, hogy bekapcsolódjanak a helyi közéletbe.

A bölcsészprofesszorok esetében azonban más kép rajzolódik ki: ők vettek részt a legkevésbé a helyi szervezetek munkájában. Döntően az országos, illetve a külföldi szakmai egyesületeknek voltak tagjaik, például az Irodalomtörténeti Társaságnak, a Magyar Nyelvtudományi Társaságnak, a Néprajzi Társaságnak, a Magyar Pedagógiai Társaságnak, a Magyar Filozófiai Társaságnak, a Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaságnak, a Magyar Nyelvtudományi Társaságnak, a Magyar Történelmi Társulatnak, a Historical and Scientific Society-nak, a Société d'histoire du droit-nak, az Archäologisches Institut des Deutschen Reiches-nek stb. A Pázmány Péter Tudományegyetem bölcsészkarán diplomáltak, az országos szervezetekhez is a fővárosban csatlakoztak.⁶² Az említett egyesületeknek nem működtek pécsi fiókegyesületei, hiszen a városban csekély volt az az értelmiségi bázis, melyre a szakterületenként specializált, helyi bölcsészszervezeteket építeni lehetett volna.⁶³ A Pécsre kerülő bölcsészek ráadásul kinevezésük után is többnyire Budapestre figyeltek, ott kívántak katedrához jutni. A visszaemlékezések szerint sokan idegennek érezték magukat a városban. A bölcsészek elvágódását Halasy-Nagy József, a Pedagógiai Intézet vezetőjének szavai is jól érzékeltetik: „A bölcsészprofesszorok maguk is idegennek érezték Pécsset. A vidéki egyetem tanárságában holmi számkivetést láttak, s úgy néztek a főváros felé, mint Ovidius Tomiból Róma felé.”⁶⁴ Kezdetben a helyi közösség is gyanakvással fogadta a pécsi gyökerekkel nem rendelkező tudósokat. Az oktatók többsége távol tartotta magát a helyi társadalmi léttől, óráik megtartása után egyből visszautaztak Budapestre.⁶⁵

Egyesek a tanításban sem leltek örömet. A hallgatók érdeklődésének hiányáról szintén Halasy-Nagy számolt be önéletírásában: „Érdemes tanítványaik se voltak, mert a pécsi hallgatóság általában igen silány szellemű volt. Kevesen is voltak. Nem sok öröm volt köztük tanítani. A Kar egész fennállásának ideje alatt egy olyan hallgatója volt, aki máig (1961) egyetemi professzorrá tudott lenni, s rajta kívül 2–3 jelent még némi szerepet tudományos életünkben.”⁶⁶ Kerényi Károly Pécsre helyezését egyenesen kitérőnek tekintette, úgy vélte, tudományos karrierjének csúcán gyakorlatilag büntetésből került a városba, miután összeütközött a harmincas évek konzervatív tudománypolitikájával.⁶⁷ A magyar ókortudomány nemzetközileg elismert képviselője pécsi tartózkodásáról keserű szavakkal beszélt, az ott töltött éveket „száműzetésként”, egyfajta „törésként” élte meg.⁶⁸ Prinz Gyula földrajztudósnak is határozott célja volt, hogy ny. r. tanári állást nyerjen el a budapesti egyetemen. A kudarcot a megbecsülés hiányaként, sérelemként élte meg.⁶⁹

Az elvágódás mögött a bölcsészek egzisztenciális bizonytalansága állt, mivel a húszas-harmincas években igen gyakran felmerült a bölcsészkar bezárásának gondolata, an-

60 Dambrowszky Imre egyetemi tanárt ünnepelte az egyetemi ifjúság. *Pécsi Napló*, 1939. november 24. 2.

61 CSIZMADIA 1967. 109.; KOVÁCS 2015. 107., 108–111.

62 PEA 2015. 73–103.

63 FIGLER 2002. 98.; FIGLER 2004b. 41–42.; SZABÓ 2008. 83–84.; BENE 2014. 343.

64 HALASY-NAGY 1999. 230–232.

65 GÁSPÁR 2008. 77–78.

66 HALASY-NAGY 1999. 230–232.

67 HAVASRÉTI 1997. 904–905. Kerényi pécsi kinevezésének háttéréről bővebben lásd: HAVASRÉTI 2010. 20–22.

68 HAVASRÉTI 2010. 20–22.

69 KRAJKÓ 2000. 29.; DÖVÉNYI 2022. 186–187.

nak „haszontalanságának” hangoztatása: egyesek azt tartották a bölcész stúdiumokról, hogy azok a jogi vagy az orvosi tanulmányokhoz képest kevésbé gyakorlatiasak.⁷⁰ A bölcészprofesszorok megbecsülésük hiányaként élték meg azt is, hogy „a kar tizenhét éves fennállása alatt egyetlen bölcésztanárt se jutott eszükbe a pécsieknek pl. városuk képviselő-testületébe beválasztani” – nyilatkozott Halasy-Nagy.⁷¹ A bölcészstudósok emellett nem rendelkeztek olyan széleskörű szakmai lehetőségekkel, szervezeti bázissal Pécsen, mint amivel az orvosok és a jogászok. A bölcészprofesszoroknak Pécs sokáig alkalmatlannak tűnt a tudományos munkához, hiszen kezdetben nem rendelkezett modern, a különböző tudományterületek szerint megfelelően differenciált könyvtárral. A közgyűjtemények és a kulturális létesítmények hiánya jelentősen csökkentette a város vonzerejét. Kerényi Károly kijelentette, hogy Pécsen már csak a könyvtár hiánya miatt sem tekinthette hazájának.⁷² A településen csak a korszak második felében jöttek létre a bölcészeket összefogó kulturális-tudományos egyesületek, mint az 1931-ben alakult Janus Pannonius Társaság, melynek alapító tagjai között szép számban lehetett bölcészeket találni.⁷³

Azok a bölcészprofesszorok, akik nagyjából azonos arányban voltak országos és helyi egyesületek tagjai, szembeszökően sok szervezetben voltak aktívak. Gyomlay Gyula például kilenc országos és hét helyi egyesület munkájába folyt bele, Thienemann Tivadarnál ez az arány nyolc-hetet tett ki.⁷⁴ Tolnai Vilmos hét hazai és hét helyi szervezetnek volt tagja.⁷⁵ Kartársaival ellentétben Thienemann, a Német Intézet vezetője nem érte meg csapásként a pécsi éveket. Nemzetközi kapcsolatokat tartott fent, kiadványt kiadást irányított, összekötő kapocs volt a helyi és a fővárosi tudományos élet között.⁷⁶ Visszaemlékezésében a következőket írta az ETÉ-n töltött éveiről: „A pécsi egyetemen boldog tíz évet töltöttem. A magam ura voltam és megvalósítottam terveimet.”⁷⁷ Bár a városi értelmiség kezdeti közömbösségével, a tudományos infrastruktúra hiányosságaival tisztában volt, mégis be tudott illeszkedni a helyi viszonyokba anélkül, hogy fel kellett volna adnia szakmai ambícióit.⁷⁸ E mentalitásbeli különbség magyarázhatja azt is, hogy Thienemann miért érezte magát jobban orvoskollégái körében.⁷⁹

Holub József és Birkás Géza bölcészprofesszorok elsősorban a pécsi szervezeteket preferálták. Mindketten kilenc különféle helyi egyesületben vállaltak tisztséget.⁸⁰ Az aktivitásuk magyarázható azzal, hogy kutatói körülményeik javítására törekedtek, és nem sajnáltak erre energiát vagy időt fordítani. Holubnak nagy problémát jelentett, hogy nem fért hozzá megfelelő közgyűjteményhez (levéltár, könyvtár), mely szakmai működésének alapvető feltétele volt. Kihasználva fővárosi kapcsolatait, megszerezte Tagányi Károly, nyugalmazott országos főlevéltárnok hagyatékát az egyetemi könyvtár részére.⁸¹

⁷⁰ ZEMPLÉNYI – DOBÓ 2001. 99.

⁷¹ HALASY-NAGY 1999. 230.

⁷² HAVASRÉTI 2010. 20–22.

⁷³ [M]egalakult a Janus Pannonius Irodalmi Társaság. *Pécsi Napló*, 1931. június 11. 5–6.

⁷⁴ PEA 2015. 80., 96–97.

⁷⁵ PTE EL VIII.102.j. 121. d. Tolnai Vilmos szolgálati és minősítési táblázata, d. n.

⁷⁶ LENGVÁRI 2018. 305–307.

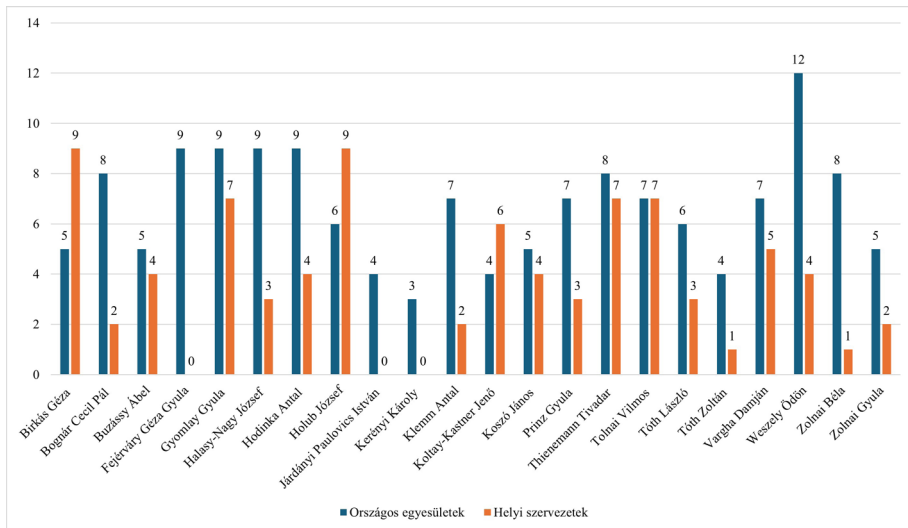
⁷⁷ THIENEMANN 2010. 109–110.

⁷⁸ LENGVÁRI 2018. 305–307.

⁷⁹ LENGVÁRI 2016. 166–171., 173.

⁸⁰ F. PÉCHY 2010. 150–152.

⁸¹ SZEBERÉNYI 2016. 94–99.

5. ábra – A pécsi bölcsészprofesszorok egyesületi tagságának megoszlása az országos és a helyi szervezetek között a Horthy-korszakban.⁸²

Az orvosprofesszorok hasonló tudományszervezői és társadalmi tevékenységet folytattak, mint a jogászok. A huszonhét oktató közül mindössze négyen (14,81%) nem vállaltak pozíciót egyetlen pécsi egyesületben sem.⁸³ Elsősorban a szakterületüknek megfelelő országos szervezetekben, így a Magyar Belorvosok Egyesületében, a Magyar Orvosok Tuberkulózis Egyesületében, az Országos Közegészségügyi Tanácsban, a Magyar Klinikák és Kórházak Szövetségében, a Királyi Magyar Természettudományi Társulatban, a Budapesti Királyi Orvosegyesületben, a Magyar Országos Orvosszövetségben, a Magyar Dermatológiai Társaságban, valamint a Magyar Orvosok Röntgen Egyesületében töltöttek be tisztségeket. Bari Zsigmond, illetve Császár Elemér ezeken kívül tagjai voltak a Deutsche Physikalische Gesellschaft-nak, Sebestyén Gyula pedig a Deutsche Gesellschaft für Chirurgie-nak. Kramár Jenő azonban nemcsak egy, hanem öt külföldi szakmai szervezetben is tevékenykedett, köztük a Leopoldina Német Természettudományos Akadémiában, az American Physiological Society-ben, a Society of Experimental Medicine and Biology-ban, az American Academy of Paediatrics-ban és az Academic Catholica Hungarica-ban.⁸⁴

Tizenegy orvosprofesszor szabadideje szinte egyenlő arányban oszlott meg a helyi, illetve az országos/nemzetközi egyesületek között, átlagosan kettő-öt szervezet munkájában vettek részt.⁸⁵ E kategóriában is megfigyelhető egy-két kiugró adat: Heim Pálnál, akinél hét-kilences, illetve Berde Károlynál, akinél öt-hetes megoszlás mutatható ki.⁸⁶ Az orvosok közel felénél kifejezetten a helyi (nem feltétlenül szakmai) egyesületek domináltak, Ángyán János például tizenhét helyi szervezetnek volt tagja.⁸⁷ Pekár Mihály, Neuber Ernő

⁸² SZABÓ 1940; PEA 2015; PTE EL VIII. 102. j. 121. d. Intézeti alkalmazottak és hallgatók törzslapjai.

⁸³ SZABÓ 1940. 53–55., 121–146., 857–86.

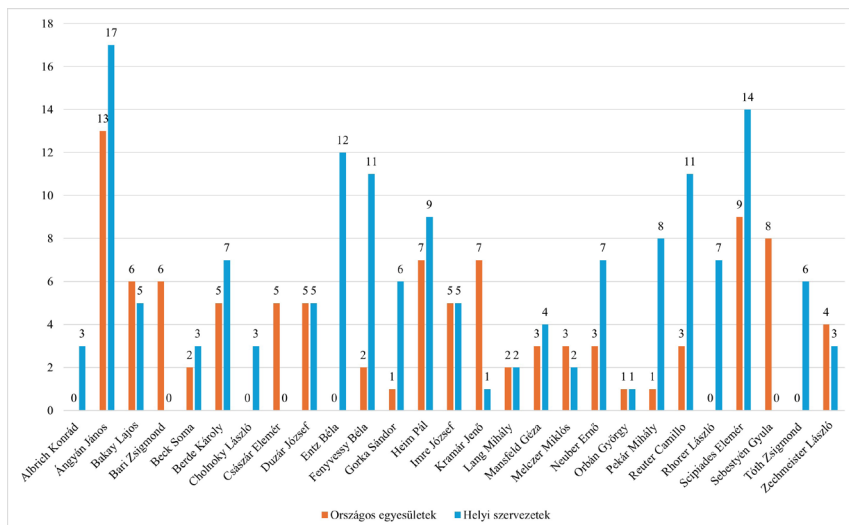
⁸⁴ PEA 2015. 110., 119., 167–168., 148.

⁸⁵ PTE EL VIII.102.j. 121. d. Intézeti alkalmazottak és hallgatók törzslapjai. A pécsi, valamint az országos szervezetekben tevékenykedő professzorok átlagosan nyolc, esetleg tíz egyesületi tagsággal bírtak.

⁸⁶ SZÁLLÁSI 1992. 498.; PÁLMAI 2017.

⁸⁷ KOVÁCS – TAKÁCS 2020. 132–133.

és Gorka Sándor esetében szintén csekély számú országos egyesületet találunk, ellenben hat–nyolc pécsi szervezetben is ott voltak.⁸⁸

6. ábra – Az orvosi fakultáson oktató professzorok egyesületi tagságának megoszlása az országos és a helyi szervezetek között a Horthy-korszakban⁸⁹

Az orvosprofesszorok tudományos szocializációja szintén döntően a fővároshoz kötődött – Bari Zsigmondot és Berde Károlyt leszámítva, akik Kolozsváron tanultak –, valamennyien a Budapesti Tudományegyetemen szereztek diplomát.⁹⁰ Bár az orvosok jelentős része nem kötődött közvetlenül a városhoz,⁹¹ a velük szemben támasztott társadalmi elvárás és a helyiekkel folytatott rendszeres kapcsolattartás révén részt vettek jótékonyági, segélyező és kulturális feladatokban.⁹² Mindezt elősegítette, hogy a pécsi társadalom legkönnyebben az orvosokat fogadta be, hiszen a klinikák révén ők érintkeztek leggyakrabban a városlakókkal. Az irántuk érzett gyanakvás így gyorsan alábbhagyott.⁹³

Maguk az oktatók is nyugalmas időszaknak tartották a megyeszékhelyen töltött éveket. Imre József szemészorvos kutatói életpályájának legtermékenyebb időszaka volt a pécsi korszak. Naphosszat együtt volt beosztottjaival, ezalatt bőven jutott idő szakmai és személyes beszélgetésekre is.⁹⁴ Hasonlókat fogalmazott meg Heim Pál, amikor 1929-ben meghívták a Pázmány Péter Tudományegyetem Gyermekklinikájának élére. Távozásakor a következő búcsúlevelet intézte az egyetemhez:

„Az elmúlt 11 és fél év hosszú idő, nehéz küzdelmekkel, aggodalmakkal, balsikerekkel és sikerekkel, megaláztatással, de jogos büszkeséggel teli idő volt, és mindennek

⁸⁸ PEA 2015. 160., 133.; PTE EL VIII.102.j. 121. d. Neuber Ernő Szolgálati és minősítési táblázata, d. n.

⁸⁹ SZABÓ 1940; PEA 2015; PTE EL VIII. 102. j. 121. d. Intézeti alkalmazottak és hallgatók törzslapjai.

⁹⁰ PEA 2015. 110., 113.

⁹¹ Kivételként hozható fel Cholnoky László, aki az Erzsébet Tudományegyetemen is folytatott tanulmányokat. 1930-ban bölcsészdoktori oklevelet szerzett, Tóth Zsigmond pedig pécsi születésű volt. PEA 2015. 118., 178.

⁹² SZABÓ 1940; BROCKLISS 2000. 160–164.

⁹³ GÁSPÁR 2008. 77–78.

⁹⁴ NÓRAY 1980. 222–223.

dacára életem legdrágább, legeredményesebb és azt merem mondani legboldogabb ideje volt. A pozsonyi, majd budapesti átmeneti és végre a pécsi állandó és végleges klinika felállítása, üzembe helyezése, eredményes, becsületes munkássága oly feladat volt, mely egész embert kívánt. (...) A pécsi évek már nyugodt évek voltak és életem legharmonikusabb évei voltak. Ezen öt év alatt tanultam legtöbbet, dolgoztam legeredményesebben (...). Az Erzsébet Egyetemmel szemben két dolgot nem fogok elfelejteni sohasem. Az egyik az, hogy dacára minden küzdelemnek, dacára a sok keserűségnek, ez az egyetem nyújtott nekem alkalmat, adott nekem módot és eszközöket, hogy tovább fejlődhessek, hogy képességeimről tanúbizonyságot tehessek és így neki köszönhetem a budapesti egyetemre való meghívásomat is. A másik pedig az, hogy én ennek az egyetemnek esküt tettem, amelyben megfogadtam, hogy az egyetem rektorát, tanácsát tiszteletben tartom, autonómiáját megvédem, minden dolgát tehetségemhez képest előmozdítom.”⁹⁵

A fentiek alapján elmondható, hogy a pécsi egyesületekben a jogászok voltak a legaktívabbak, ami magyarázható azzal, hogy a városban működő Pécsi Püspöki Joglyceum egykori tanáraiként ők bírtak a legkiterjedtebb regionális kapcsolatrendszerrel. Az orvosok közül is sokan a helyi egyesületeket részesítették előnyben, de majdnem ugyanennyien voltak azok, akik az országos/nemzetközi szervezetek tagjai voltak. Legcsekélyebb mértékben a bölcsészek kapcsolódtak be a város körforgásába, akik Pécsen töltött éveik alatt végig a főváros felé tekintettek.

Az egyetemi tanárok a helyi egyesületi életben

Az egyetemi tanárok egyesületi munkája határozottan hozzájárult ahhoz, hogy szerves részévé váljanak Pécs, Baranya vármegye, valamint a dél-dunántúli régió közéletének. A szervezetek tevékenységtípusok szerinti megoszlása mutatja, hogy milyen arányban kapcsolódtak be szakmai/tudományos/kulturális és nem szakmai (szabadidős, sport) egyesületekbe.

Egyesületek	Jogi kar (fő)	Bölcsész- kar (fő)	Orvosi kar (fő)	Összesen (fő)
Szakmai szervezetek				
Janus Pannonius Társaság	2	7	1	10
Magyar Jogászegylet Gazdasági Intézetének pécsi csoportja	4	0	0	4
Országos Orvosszövetség Pécs-baranyai fiókja	0	0	8	8
Pécsi Orvosi Kamara	0	0	3	3
Volt Pécsi és Pozsonyi Jogászok Szövetsége	13	1	0	14

⁹⁵ Heim Pál (...) Budapesten tragikus körülmények között meghalt. *Pécsi Napló*, 1929. október 24. 1.

Tudományos és kulturális egyesületek				
Corvin Mátyás Magyar–Olasz Egyesület pécsi alosztálya	3	6	2	11
Erzsébet Tudományegyetem Tudományos Szövetsége	8	4	12	24
Nemzeti Szabadtanítás Pécsi Egyesülete, 1941-től Pécsi Szabadlíceum	2	2	4	8
Pécs és Baranya Barátainak Társasága	0	0	2	2
Pécs-Baranyamegyei Múzeum Egyesület	3	0	1	4
Pécsi Képzőművészek és Műbarátok Társasága	1	0	2	3
Pécsi Zenekedvelők Egyesülete	1	1	3	5
Társas időtöltést szorgalmazó egyesületek				
Pécs-Baranyai Automobil Club (PBAC)	1	0	4	5
Pécsi Dalárda	1	2	2	5
Pécsi Nemzeti Kaszinó	4	0	2	6
Pécsi Rotary Club	2	0	3	5
Sportegyesületek				
Magyar Atlétikai Szövetség délnyugati kerülete	1	0	1	2
Mecsek Egyesület	4	7	17	28
Pécsi Egyetemi Atlétikai Club (PEAC)	3	1	6	10
Pécsi Egyetemi Repülő Club (PERC)	1	0	1	2
Egyéb				
Pécsi Ünnepi Játékok Barátai Társasága	1	0	1	2

2. táblázat – A ETE professzorainak száma a pécsi egyesületekben⁹⁶

Az ETE oktatóinak szervezeti tagsága a helyi szakmai egyesületekben

Az orvosok szakmai kiteljesedését az országos egyesületek helyi alszervezetei támogatták. Legmeghatározóbb az Országos Orvosszövetség Pécs-baranyai fiókja volt, melynek munkájában 1924 decemberétől az orvosprofesszorok mellett a tanársegédek, illetve a gyakor-

⁹⁶ SZABÓ 1940; PEA 2015; PTE EL VIII. 102. j. 121. d. Intézeti alkalmazottak és hallgatók törzslapjai.

nokok is részt vettek. Az élénk aktivitás hátterében az ETE kezdeményezése állt, e szerint a fiókszövetkezeti tagság automatikus belépést jelentett az Erzsébet Tudományegyetem Tudományos Szövetségébe. A fiókszervezetben erősen érvényesült az egyetemi tanárok szerepe, hiszen az orvoskar oktatói közül nyolcan vállaltak tisztséget. Entz Béla alelnök, Bakay Lajos, Cholnoky Ferenc, Heim Pál és Pekár Mihály választmányi tag volt.⁹⁷ 1933 decemberében Scipiades Elemér az elnöki posztot is elnyerte.⁹⁸

A Pécsi Orvosi Kamarában az 1930-as évektől főként Entz Béla, a Kórbonctani Intézet vezetője és Neuber Ernő, a Sebészeti Klinika igazgatója töltött be fontos funkciót. Előbbi 1936 nyarán,⁹⁹ utóbbit 1938 júniusában avatták elnökké.¹⁰⁰ A Kamara vezetőjeként Neuber a pálya elnéptelenedését, illetve a falusi orvosok csekély számát tartotta az orvosi hivatás legnagyobb kihívásának,¹⁰¹ 1940 októberében a következőképpen fogalmazta meg a szervezet munkásságának jelentőségét:

*„Nekünk minden erőnkkel az orvostársadalom felemelésén kell dolgoznunk; szellemi és anyagi vonatkozásban. Különösen az utóbbit tartom fontosnak, mert meggyőződésem, hogy szellemi emelkedettség, komoly továbbképzési óhaj, a kultúra más örömei iránt érzett hajlam csak ott verhet gyökeret, ahol a megélhetés mindennapi gondja ismeretlen.”*¹⁰²

A jogászprofesszorok legfontosabb helyi szervezete a Volt Pécsi és Pozsonyi Jogászok Szövetsége volt.¹⁰³ Az egyesület 1933. július 1-én az ETE aulájában tartotta alakuló ülését, melyet Krisztics Sándor jogikari dékán nyitott meg. A tagságot főként a pécsi és pozsonyi jogakadémiák egykori tanárai és tanítványai alkották, kifejezve az egyetem és a joglyceumok közötti jogfolytonosságot, valamint hangsúlyozva az Erzsébet Tudományegyetem pozsonyi kötődését.¹⁰⁴ Az eseményen emlékművet is állítottak a Pécsi Joglyceum alapításának 100. évfordulójának alkalmából.¹⁰⁵

A jogászok másik szervezete a Magyar Jogászegylet Gazdasági Intézetének pécsi csoportja volt, mely 1931. február 28-án alakult meg, elnöke Bozóky Géza, ügyvezető igazgatója Faluhelyi Ferenc, a Nemzetközi Jogi Intézet vezetője lett. Az egyesület célját Király Ferenc pécsi ügyvéd fejtette ki beszédében, melyben hangsúlyozta, hogy:

„olyan fórumot kívánunk teremteni, amely a magyar jogelmélet és joggyakorlat kiválóságait összehozná a közgazdasági tudományok, illetve a gyakorlati közgazdaság

⁹⁷ Az orvosszövetség Pécs-baranyai fiókjának gyűlése. *Dunántúl*, 1924. december 6. 4.

⁹⁸ A Baranyamegyei Orvosszövetség elnöke ismét Scipiades Elemér lett. *Pécsi Napló*, 1933. december 24. 6.

⁹⁹ Nagy többséggel Entz Bélát választották meg a Pécsi Orvosi Kamara elnökévé. *Pécsi Napló*, 1936. július 1. 1.

¹⁰⁰ Neuber Ernő a Pécsi Orvosi Kamara új elnöke. *Dunántúl*, 1938. június 11. 3.

¹⁰¹ Az orvosi díjak felemelése mellett foglalt állást a Pécsi Orvosi Kamara (...). *Dunántúl*, 1941. október 21. 5.

¹⁰² Közgyűlést tartott a Pécsi Orvosi Kamara. *Dunántúl*, 1940. október 22. 4.

¹⁰³ Tizennégy jogáson kívül egy bölcsész is tagja volt a Szövetségnek. Holub József 1923-ban nyerte el ny. rk. tanári kinevezését az ETÉ-n, majd 1924-ben a Magyar Történelmi Tanszék rendes tanára lett. 1938-tól azonban már a jogi kar Magyar Alkotmány- és Jogtörténeti Tanszékén dolgozott jogtörténészként. LENGVÁRI – SCHMELCZER-POHÁNKA 2017. 77.; Krisztics Sándor jogikari dékán nagysikerű előadást tartott (...). *Pécsi Napló*, 1943. június 2. 2.

¹⁰⁴ A volt pécsi jogakadémia tanári gárdájának egyetemi átvétele a városi közösség számára jogfolytonosságot hozott létre, annak ellenére, hogy a Püspöki Joglyceum és az ETE jogi kara hivatalosan nem voltak egymás jogelődjai, illetve jogutódjai. Az egykori jogakadémiai oktatók megbecsülését jól mutatja, hogy a dékáni és a rektori terminusokra az egyetem első kilenc pécsi évében helyi professzorokat választottak. LENGVÁRI 2009. 200.

¹⁰⁵ Megalakult a régi Jogászok Szövetsége. *Pécsi Napló*, 1933. július 2. 4.

*jelességeivel, hogy a jogi és a közgazdasági élet szerteágazó kívánalmait pártatlanul összefoglalva, közgazdaságunk fennálló, avagy tervbe vett nagyfotosságú intézményeit sokoldalú problémáiknak összességében szemlélhessük.*¹⁰⁶

Sokáig hiányzott a humánműveltségű érdeklődőknek egy kulturális feladatokat el látó, minőségi kikapcsolódást nyújtó szervezet. Bár 1920-ban, a szerb megszállás idején létrejött a Pécsi Tudományos, Irodalmi és Művészeti Társaság (TIM), a trianoni békeszerződés után veszített jelentőségéből. Az elnöki posztot betöltő jogászprofesszor, Késmárky István 1923 márciusi beszédében maga is kétségbe vonta az egyesület létjogosultságát:

*„ez a társulat megalakult, amikor a kultúra nélküli idegen nép vad nyomása nehezedett reánk, és valamennyien éreztük, hogy mily drága kincs az, ha az ember nemzeti érzelmeinek szabadon kifejezést adhat, akkor volt lelkesedés a társulatért; amikor felolvasó estélyeinket látogatni némi kockázattal járt, esetleg bezárás vagy botozás lehetett érte a büntetés, akkor a magyar virtus megmutatta, hogy csak azért is, felolvasásainknak volt szép közönsége. De, mint a veszély elmúlt, a szalmaláng is kialudt, a tagok közönye megdöbbenő és szinte kiáltólag merül fel a kérdés, van-e még szükség erre a társulatra, mely a keresztény erkölcsi és a hazafias nemzeti eszmék ápolását írta zászlórá?”*¹⁰⁷

Az oktató azonban a tagság érdektelensége ellenére is fontosnak tartotta a szervezet munkáját, mely céljaként a nemzeti öntudat újbóli felélesztését határozta meg. Késmárky törekvése ellenére a TIM az új politikai légkörben, a konszolidáció megindulásával és az egyetem Pécsre költözésével funkcióját veszítette, a társaságot életben tartó professzor halála (1926) után pedig meg is szűnt.¹⁰⁸

A TIM után hagyott úrt a Janus Pannonius Irodalmi Társaság pótolta, mely a Nemzeti Kaszinó dísztermében tartotta meg alakuló ülését 1931. június 10-én.¹⁰⁹ A szervezet célja volt a Pécsről vagy Baranya vármegyéből kiindult humanista törekvések támogatása, a magyar szépirodalom, esztétika és szellemi tudományok ápolása. Ennek érdekében felolvasásokat és ünnepélyeket szervezett, nívós irodalmi munkák kiadását, valamint szépirodalmi, esztétikai és szellemtudományi pályadíjak kiírását vállalta magára.¹¹⁰ A társaság felkérte tiszteletbeli tagnak mindazokat, akik az irodalom terén komolyabb karriert futottak be, vagy akiknek kultúrtevékenysége Baranyához kapcsolódott. A professzorok közül tízen csatlakoztak a társasághoz, Tolnai Vilmos irodalomtörténész társelnökként segítette a munkát, megalapozva az egyetemi tanárok érvényesülési lehetőségét.¹¹¹

¹⁰⁶ Megalakult a Magyar Jogászegylet Gazdaságjogi Intézetének pécsi csoportja. *Pécsi Napló*, 1931. március 1. 1–2.

¹⁰⁷ A keresztény kultúra Pécsen. *Dunántúl*, 1923. március 20. 1.

¹⁰⁸ A bölcsészprofesszorok hiányát a szervezet alakulásának időpontja magyarázza, hiszen az egyesület 1920-ban, a bölcsészeti fakultás Pécsre érkezése előtt jött létre. A szervezet vezető pozícióit a jogászok töltötték be, hiszen a jogakadémia miatt ők jelentették a városi kulturális élet értelmiségi elitjét. A keresztény kultúra Pécsen. *Dunántúl*, 1923. március 20. 1.

¹⁰⁹ [M]egalakult a Janus Pannonius Irodalmi Társaság. *Pécsi Napló*, 1931. június 11. 5–6.

¹¹⁰ OLASZ 2001. 58.

¹¹¹ OLASZ 1999. 61–62.

A professzorok szerepvállalása a pécsi tudományos/kulturális egyesületekben

A legtöbb professzor – magától értetődően – az Erzsébet Tudományegyetem Tudományos Szövetségébe tömörült, melynek munkájában huszonnégy oktató vett részt. Egyetemi alapítású szervezetként a legfontosabb pozíciókat egytől egyig a professzorok töltötték be, ők váltak a szövetség tevékenységének mozgatórugóivá is. Az egyesület 1924. december 10-én Scipiadés Elemér, a Szülészeti és Nőgyógyászati Klinika igazgatójának javaslatára jött létre, aki így indokolta az alapítás szükségességét: „*az egyetemeknek kulturális feladata nemcsak a tantermekre szorítkozik, hanem a társadalmi életre is. Intelligenciát kell nevelni. Ezért szükséges, hogy a tudományok terjesztésére bizottságok alakuljanak, hogy megalakításuk egy szövetség, amely a legszélesebb néprétegeket is bekapcsolná működési körébe.*”¹¹² A szövetség célja tudománynépszerűsítő előadások tartása, azaz az ún. „kisakadémiák” szervezése, egy saját folyóirat indítása, valamint tudományos munkák kiadása volt.¹¹³

A vezetőség szakosztályokat alakított ki. 1925 februárjában szervezték meg a jog- és társadalomtudományi, illetve a természettudományi és közegészségügyi szakosztályokat. A jog- és társadalomtudományi szakosztály működésében nyolc jogászprofesszor vett részt, köztük Kérészy Zoltán, aki az üléseknél a titkárságot töltötte be és Faluhelyi Ferenc, aki osztálytitkárként tevékenykedett.¹¹⁴ A természettudományi szakosztályban négy orvostudományi oktató ült, az elnöki címet Scipiadés Elemér viselte.¹¹⁵ Az orvosi szakosztályhoz nyolc orvosprofesszor csatlakozott, vezetői posztját kezdetben Rhorer László radiológusprofesszor töltötte be,¹¹⁶ majd 1927 novemberétől Zechmeister László vegyészfőiskolai tanár vette át.¹¹⁷ A Tudományos Szövetség bölcsész-, nyelv- és történettudományi szakosztálya 1925 márciusában alakult meg, elnöke a Pedagógiai Intézet igazgatója, Weszely Ödön, üléseknél Birkás Géza, a Francia Intézet vezetője volt.¹¹⁸

Az Erzsébet Tudományegyetem Tudományos Szövetsége mellett számottevő tudományos tevékenységet folytatott a Corvin Mátyás Magyar–Olasz Egyesület pécsi alosztálya is, melyhez tizenegy oktató (három jogász-, hat bölcsész- és két orvosprofesszor) csatlakozott. Az 1927. március 19-én alapított egyesület célja az olasz–magyar barátság elmélyítése, valamint a pécsi társadalom olasz kultúra iránti érdeklődésének felkeltése volt.¹¹⁹ A társaság nyelvkurzusokat, olasz teaesteket, hangversenyeket és ünnepségeket szervezett.¹²⁰

¹¹² Megalakul Pécsen (...) az Egyetemi Tudományos Szövetség. *Dunántúl*, 1924. december 11. 3.

¹¹³ DEZSŐ 2021.

¹¹⁴ Az Erzsébet Tudományegyetem Barátai Egyesülete Tudományos Szövetségének jog- és társadalomtudományi osztálya alakuló ülése. *Pécsi Lapok*, 1925. január 13. 1–2.

¹¹⁵ Az Erzsébet Egyetemi Tudományos Szövetség Orvosi Szakosztálya (...) díszülést tart. *Pécsi Napló*, 1927. február 1. 2.

¹¹⁶ Az Erzsébet egyetemi természettudományi- és egészségügyi társulat első népszerű előadása. *Dunántúl*, 1925. február 20. 2.

¹¹⁷ A pécsi egyetem természettudományi szakosztályának ülése. *Dunántúl*, 1927. november 15. 5.

¹¹⁸ Az amerikai egyetem új típusa. *Pécsi Napló*, 1927. november 6. 4.

¹¹⁹ Pécs város közönségének olasz szimpátiája. *Dunántúl*, 1927. március 20.; A Korvinák bemutatása Pécsen. *Dunántúl*, 1927. december 4. 3. Az első világháborút lezáró trianoni békeszerződés revíziójának vágya áthatotta a Horthy-korszak egészét. A területi rendelkezések módosításának eléréséért a Bethlen-kormány az óvatos lépések híve volt, mely a belső konszolidációs politika segítségével igyekezett kialakítani az állam helyét a nemzetközi rendszerben. Az 1927. április 5-én aláírt olasz–magyar barátsági szerződés fordulópontot jelentett, a magyar nemzet megszerezte a győztes Olaszország támogatását. ZEIDLER 2020. 179–182.

¹²⁰ Megalakult Pécsen az olaszbarát főiskolai hallgatók szövetsége. *Dunántúl*, 1933. január 26. 5.

Az oktatók az egyesületben betöltött vezető szerepét jól szemlélteti, hogy az első elnöki tisztséget Kastner Jenő, az Olasz Intézet vezetője, míg az alelnöki pozíciót Entz Béla, a Törvényszéki Orvostani Intézet igazgatója látta el. A professzorok feleségei is belefolytak a munkába, például Fenyvessy Béláné vagy Tóth Zsigmondné.¹²¹

Az egyetemi tanárok Nemzeti Szabadtanítás Pécsi Egyesületének munkájában is közreműködtek. Két bölcsész-, két jogász-, illetve négy orvosprofesszor segítette a szervezetet. Közülük Vasváry Ferenc, a Közgazdaságtani és Statisztikai Tanszék vezetője a vizsgált időszak alatt ügyvezető elnökként működött.¹²² A csoport három pontban rögzítette célkitűzését: „*a tudományok legújabb eredményeinek színvonalas, de népszerű és szemléletes formában való közvetítése, a mai kor szellemének megfelelően, a nemzeti, városgazdasági és egyéni szempontból fontos gyakorlati ismeretek terjesztése és a lélek kultúrájának szolgálata a szépség és az örök dolgok ereje által*”.¹²³ Az egyesület elsősorban előadássorozatot tartott, melyeknek rendszeres résztvevői voltak a pécsi egyetemi tanárok.¹²⁴

A művészetpártoló professzorok közül hárman – Tóth Zsigmond, Reuter Camillo és Schaurek Rafael – voltak tagjai a Pécsi Képzőművészek és Műbarátok Társaságának, mely elsősorban kiállítások, illetve ismeretterjesztő előadások szervezésével foglalkozott.¹²⁵ A Pécsi Képzőművészek és Műbarátok Társasága mellett működött a Pécsi Zenekedvelők Egyesülete is, elnöki posztját több oktató is betöltötte. 1926-ban a szervezet élén álló gyógyszerészprofesszor, Mansfeld Géza felvázolta az egyesület programját: a komolyzene propagálása, a zenekarok művészi törekvéseinek támogatása, neves szólisták meghívása, valamint jó kamarazene és szimfonikus hangversenyek szervezése.¹²⁶ Mansfelden kívül Ángyán Jánost is elnökké választották 1930 szeptemberében.¹²⁷

Az 1906-ban alapított Pécs-Baranyamegyei Múzeum Egyesülethez elsősorban a Történelmi Intézet tagjai csatlakoztak, köztük Holub József. Tevékenységük nem csupán az intézmény gyűjteményének rendezésére és elhelyezésére terjedt ki, hanem rendszeresen ismeretterjesztő előadásokat is tartottak Pécs történetéről.¹²⁸ Az egyetemi tanárokat a város kulturális örökségének tisztelete és megőrzése is foglalkoztatta. 1933. április 7-én alakult meg a Pécs és Baranya Barátainak Társasága, ahol Entz Bélát alelnöknek, Tóth Zsigmondot, az Anatómiai Intézet vezetőjét a számvizsgáló bizottság tagjának választották. Az elnök, Szőnyi Ottó beszédében a következő módon indokolta a szervezet létrehozását:

*„egy szép város fejlesztése nem kizárólag a városi hatóságon múlik, hanem a város minden lakóján, akinek egyénenként is részt kell vennie jó ízléssel a sajátjának szépítésével. (...) A közönséget a műemlékek szerelmeseivé kell tenni, mert ezek tükrözik vissza a nemzet, a város kultúráját. (...) A közömbösségnek meg kell szűnnie. Azért tömörültünk társaságba, hogy az emlékeket, értékeket a pusztulástól megmentsük és életüket meghosszabbítsuk.”*¹²⁹

¹²¹ Pécs város közönségének olasz szimpátiája. *Dunántúl*, 1927. március 20.

¹²² A Nemzeti Szabadtanítás pécsi egyesülete. *Pécsi Napló*, 1926. március 14. 3.

¹²³ A Szabadliceum közgyűlése. *Dunántúl*, 1941. november 5. 2.

¹²⁴ A Nemzeti Szabadtanítás pécsi egyesülete. *Pécsi Napló*, 1926. március 14. 3.

¹²⁵ Esztergár Lajos polgármestert tiszteletbeli tagjává választotta a Pécsi Képzőművészek és Műbarátok Társasága. *Pécsi Napló*, 1940. január 28. 3.

¹²⁶ A pécsi zenekedvelők egyesületének közgyűlése és újjászervezése. *Pécsi Napló*, 1926. szeptember 28. 3.

¹²⁷ A pécsi filharmonikusok új elnöke Ángyán János professzor. *Pécsi Napló*, 1930. szeptember 16. 4.

¹²⁸ Holub József egyetemi tanár előadása. *Pécsi Napló*, 1930. március 13. 3.

¹²⁹ Szőnyi Ottót választotta elnökké a Pécs és Baranya Barátainak Társasága. *Dunántúl*, 1933. április 8. 2.

Az egyesület működésének fontosságát a *Dunántúl* is kiemelte, hiszen „a hatóságtól, amelyet ezerfelé foglal le a közigazgatás bonyolult adminisztrációja, nem várhatjuk, hogy mindenütt ott legyen”. Hangsúlyozta, hogy szükség volt olyan kívülről jövő segítségre, mely felhívja a hivatalok figyelmét a hatáskörükön kívül eső esztétikai értékek pusztulására.¹³⁰

Pécsi oktatók a helyi társasegyletekben

A különböző társadalmi csoportok helyi egyesületeihez is csatlakozhattak a professzorok. A város politikai elitjének gyűjtőhelyeként funkcionált a Pécsi Nemzeti Kaszinó, melynek legalább hat egyetemi oktató volt tagja. Részvételük jól szemlélteti Pécssett betöltött közéleti pozíciójukat is. Ángyán János belgyógyászprofesszor 1932. március 20-án a Kaszinó alelnöke lett. Ugyanebben az évben nyerte el Vasváry Ferenc a könyvtárosi tisztséget, míg Mihálffy Ernő választmányi taggá vált.¹³¹ Az 1838-ban alapított intézmény eredeti célja a magyar nemzeti színészet fellendítése és pécsi meghonosítása, valamint a magyar irodalom népszerűsítése volt, ez azonban a két világháború között megváltozott. Az 1939-es alapszabályzat alapján a társaság a város művelt közönségének kívánt egyfajta társadalmi központot teremteni.¹³²

Az oktatók személyes érdeklődésüktől vezérelve több kisebb szervezetben is tagságot vállaltak. Ilyen volt például a Pécsi Rotary Club, mely alakuló gyűlését 1928 májusában tartotta. A szervezet előkészítő munkájában a professzorok közül részt vett Faluhelyi Ferenc, a klub ügyvezető elnökének Imre Józsefet választották meg. A tagok célja egyfelől a város idegenforgalmának fellendítése volt, másfelől:

*„nemzetközi kapcsolataikkal lehetővé tenni, hogy a külföldön járók a klub révén otthonra, a tagjai révén barátokra találjanak az idegenben is. Magyar szempontból a politikamentes klubnak, az ad jelentőséget, hogy tagjai a baráti érintkezés útján tömörítik a magyarságnak és a magyar igazságnak külföldi híveit.”*¹³³

A Pécs-Baranyai Automobil Clubnak (PBAC) is voltak professzori tagjai.¹³⁴ A szervezet 1929-ben alakult, nagy figyelmet fordított az útviszonyok és a forgalom rendjének javítására, de foglalkozott gazdasági, illetve idegenforgalmi kérdésekkel is.¹³⁵ Az egyesület tudományos előadássorozatot, autószeneléseket és társas utazásokat szervezett. A tagok 1933-ban például Gödöllőbe látogattak el a cserkész világjamboree alkalmából.¹³⁶ 1935. május 25–26. között kétnapos Országos Mecseki Hegyiversenyt, s még ugyanebben az évben Pécsi Országos Balesetvédelmi Kiállítást rendezett.¹³⁷ A PBAC említésre méltó professzori tagja Neuber Ernő volt, akit megválasztottak a szervezet alelnökének is.¹³⁸

¹³⁰ Szőnyi Ottót választotta elnökké a Pécs és Baranya Barátainak Társasága. *Dunántúl*, 1933. április 8. 2.

¹³¹ A Nemzeti Casino Fischer Bélát (...) választotta meg elnökévé. *Pécsi Napló*, 1932. március 22. 3.

¹³² VAMOS 2022. 58.

¹³³ Megalakult Pécssett a Rotary Club. *Dunántúl*, 1928. május 19. 6.

¹³⁴ Egyházmegyei csillagtúrát rendez a PBAC. *Dunántúl*, 1933. március 14. 5.

¹³⁵ Nagy érdeklődés mellett folyt le a Pécs-Baranyai Automobil Club tisztújító közgyűlése. *Pécsi Napló*, 1937. április 20. 4.

¹³⁶ Egyházmegyei csillagtúrát rendez a PBAC. *Dunántúl*, 1933. március 14. 5.

¹³⁷ Illés István előadása a nyugati automobilizmus fejlődéséről. *Pécsi Napló*, 1935. március 12. 5.

¹³⁸ Egyházmegyei csillagtúrát rendez a PBAC. *Dunántúl*, 1933. március 14. 5.

Az autózáson kívül sok egyetemi tanár rajongott a zenéért. 1940 júliusában a *Pécsi Napló* is kiemelte, hogy a muzsika az orvosok körében igen nagy népszerűségnek örvendett, az emberi test problémáival foglalkozó orvosprofesszorok szívesen merültek el és kapcsolódtak ki a művészetek csodálatában. „Lehet, hogy öntudatlanul is ezzel kívánják lelkükben ellensúlyozni annak a rengeteg kinnak, gyötremnek és fájdalomnak hatását, amelyekkel hivatásuk gyakorlása közben minduntalan találkoznak. A pécsi egyetem kiváló orvoskarának tagjai közül számosan igazolják eme megfigyelés helyességét” – vélekedett a napilap.¹³⁹

Azon oktatók számára, akik szerették a muzsikát, a Pécsi Dalárda nyújthatott kikapcsolódást. A kórus először 1847-ben, majd véglegesen 1862-ben alakult meg. A Horthy-korszakban a pécsi dalárdák közül ez rendelkezett a legnagyobb presztízzsel, 1925-ben királydíjat is nyert. Évente négy-öt hangversenyt tartott, illetve rendszeresen fellépett a városi rendezvényeken. Tagjai zömmel köz- és magántisztviselők voltak.¹⁴⁰ A társulat életében az ETE professzorai elsősorban pártfogó tagokként vettek részt, például Gyomlay Gyula, Reuter Camillo vagy Schaurek Rafael.¹⁴¹ Nem folytak bele a felkészülési folyamatba, illetve a próbák menetébe.¹⁴²

1937 októberében a Pécsi Ünnepi Játékok megrendezése, állandósítása, anyagi feltételeinek társadalmi előteremtése, „az általános magyar zene-, irodalom- és színpadkultúra istápolása és fejlesztése” céljából született meg a Pécsi Ünnepi Játékok Barátai Társasága.¹⁴³ Diszelnökei, társelnökei, alelnökei és választmányi tagjai között Pécs és Baranya előkelőségei foglaltak helyet, a professzorokat is beleértve. Molnár Kálmán és Entz Béla alapító tagok voltak,¹⁴⁴ a védnökök között Prinz Gyulát és Pekár Mihályt, a rendezőbizottságban pedig Ángyán Jánost, Holub Józsefet, Krisztics Sándort és Vasváry Ferencet is megtaláljuk.¹⁴⁵

A Pécsi Ünnepi Játékok néven ismertté vált rendezvénysorozat ötletét legelőször Wallerstein Bódog, a Zenekedvelők Egyesületének elnöke vetette fel 1929. szeptember 21-én, aki javasolta, hogy a Dóm téren a *Salzburgi Ünnepi Játékok* mintájára Pécsen is rendezzenek ünnepséget.¹⁴⁶ Az első tényleges programsorozatot 1933. június 3–11. között valószínűsítették meg, központjában Pierné *A gyermekek kereszteshadjárata* című oratóriuma állt.¹⁴⁷

A programsorozat színvonalának és egyedi karakterének kialakításáért az egyetemi tanárok is sokat tettek.¹⁴⁸ 1934 márciusában a *Pécsi Napló* Schaurek Rafael véleményét kérte ki a Pécsi Ünnepi Játékokkal kapcsolatban. Az egyetemi oktató fontosnak tartotta, hogy a település „igyekezzék inkább kikutatni, megtalálni saját egyéniségét, értékét, (...) és

¹³⁹ K. J.: Ángyán János (...): „Csakis a legszélesebb körben elterjedő muzsikálás mozdíthatja elő a zene népszerűségének emelkedését.” *Pécsi Napló*, 1940. július 21. 6.

¹⁴⁰ Vámos 2022. 75.

¹⁴¹ A Pécsi Dalárda 89. közgyűlése. *Pécsi Napló*, 1937. február 9. 5.

¹⁴² Egyhangú lelkesedéssel választotta meg régi tisztikarát a Pécsi Dalárda. *Pécsi Napló*, 1935. június 5. 2.

¹⁴³ MNL BaVL IV.1406.a. Tanácsülési jegyzőkönyvek és határozatok jegyzőkönyve, 98/1937.

¹⁴⁴ Szép eredménnyel bíztat a Pécsi Ünnepi Játékok Barátai Társaságának taggyűlése. *Dunántúl*, 1937. november 1. 2.

¹⁴⁵ Megkezdődtek a „Missa Solemnis” próbái. *Pécsi Napló*, 1936. május 28. 3.

¹⁴⁶ NÁDOR 1985. 415–419.; N. N.: Kelet Salzburgja - Pécs. Ünnepi játékok a székesegyház előtt. *Színházi Élet*, 1933/24. 58–59. A pécsi ünnepi játékok szegedi mintát is követték. Klebelsberg Kuno 1929. július 25-én vetette fel a szabadtéri játékok megvalósításának gondolatát külföldi minta alapján. A Szegedi Ünnepi Játékokat először 1931. június 13-án rendezték meg. BAUMANN 2023. 107., 109–110.

¹⁴⁷ N. N.: Kelet Salzburgja - Pécs. Ünnepi játékok a székesegyház előtt. *Színházi Élet*, 1933/24. 58–59.

¹⁴⁸ MNL BaVL IV.1406.a. Tanácsülési jegyzőkönyvek és határozatok jegyzőkönyve, 98/1937.

azután ehhez alkalmazkodva próbáljon eredményt elérni”. Úgy vélte, hogy neves karmesterek, zenekarok, kiváló rendezők és jeles művészek felkérésével mindössze az derül ki, hogy a törvényhatósági bizottságoknak van-e „pénzünk elhozatni drága együtteseket”. Az ünnepség fejlődési ívével kapcsolatban ő a szerényebb indulást, a pécsi gyakorlat kialakítását támogatta, míg a monumentális és nagy befektetéseket igénylő előadások megrendezését csak a település renoméjének megerősödése után látta logikus lépésnek.¹⁴⁹ A professzor pénzkímélő javaslatai mögött elsősorban a gazdasági világválság okozta kihívások reális észlelése állt. Anyagi okokra hivatkozva 1934-ben nem tartottak újabb Ünnepi Hetet. Ez hívta életre azt a gondolatot, hogy létre kellene hozni a Pécsi Ünnepi Játékok Barátai Társaságát.¹⁵⁰

Az egyetemi tanárok és a helyi sportegyesületek

A századforduló környékén a sport mint szabadidős tevékenység egyre több ember számára vált elérhetővé.¹⁵¹ Pécsen is különböző sportágak gyakorlására szakosodott egyesületek alakultak, melyekben a tagok olyan infrastruktúrához juthattak hozzá, amelyeket másképp nem engedhettek volna meg maguknak. A városban több sportkör is működött. A Pécsi Atlétikai Club (PAC) 1886-ban jött létre, legeredményesebb szakosztálya az atlétika volt, emellett birkózó, labdarúgó, tenisz, úszó, vívó, vízilabda és torna szakosztályok működtek. 1911-ben alakult a Pécsi Sport Club, 1919-ben pedig a Pécsi Vasutas Sport Club, mely saját sportteleppel rendelkezett.¹⁵² A professzorok azonban a sportegyesületek életébe nem kapcsolódtak be, mivel az egyetem 1923-ban saját szervezetet alapított. A Pécsi Egyetemi Atlétikai Club (PEAC) hivatalos célja volt, hogy a sport szellemén keresztül neveljen erkölcsös és becsületes ifjúságot. Kezdetben atlétika, labdarúgó, vívó és tenisz szakosztállyal bírt, a húszas évek végére az asztalitenisz, a gyeplabda és a torna szakosztályt is megszervezték.¹⁵³

A PEAC feletti felügyeletet az egyetemi rektor, illetve a tanárelnök gyakorolta. Utóbbit a rektor jelölése alapján az egyetemi tanács választotta három évre. Ő felelt a klub igazgatásáért, az alapszabályok betartásáért, gondoskodott a felszerelések pótlásáról, valamint képviselte a szervezetet a nyilvánosság előtt.¹⁵⁴ Az egyesület tanárelnökeinek sorában ott találhatjuk Bakay Lajos, Imre József, Neuber Ernő orvosprofesszorokat, Molnár Kálmán és Losonczy István jogászprofesszorokat.¹⁵⁵ Az egyetemi tanárok olykor feleségeiket is bevonták a szervezeti életbe: Neuber Ernőné például zászlóanyaként tevékenyke-

¹⁴⁹ Hogyan valósíthatók meg a pécsi szabadtéri játékok? *Pécsi Napló*, 1934. március 25. 3–4.

¹⁵⁰ Megalakul a pécsi ünnepi játékok barátainak társasága. *Dunántúl*, 1934. november 22. 5.

¹⁵¹ A mai értelemben vett szórakozás a 19. századtól kezdett kialakulni, mikor ténylegesen megjelent a szabadidő annak hatására, hogy megtörtént a nyolcórás munkanap bevezetése. Mivel ezelőtt az emberek átlagosan tíz vagy tizenkét órát dolgoztak, a szabadidő csak a lecsökkent munkaidő következtében válhatott a mindennapok részévé. VÁMOS 2018.

¹⁵² VÁMOS 2022. 22–23., 72–74.

¹⁵³ SZABÓ 1940. 212.; VÁMOS 2022. 233–234.

¹⁵⁴ PTE EL VIII.101.a. Az Egyetemi Tanács 1928/1929-es tanévi III. rendes ülése. 1928. november 28., 14. pont.

¹⁵⁵ Bakay, Pekár, Rohrer és Rötth egyetemi tanárokat a PEAC díszelnökeivé választották. *Dunántúl*, 1928. október 16. 6.; A PEAC szezonvégi atléta összejövele. *Dunántúl*, 1930. november 26. 7.; Ismét Bodosi Mihály lett az ifjúsági elnök. *Dunántúl*, 1944. március 3. 7.

dett.¹⁵⁶ A sportegyesület mindennapi működésében az oktatók szerepe azonban kevésbé volt jelentős, elfoglaltságaik miatt a PEAC igazi vezetője a diákok közül megválasztott ifjúsági elnök volt. Ezt az is alátámasztja, hogy a korszakban a szervezet többször is nagy adósságot halmozott fel (1929-ben például 5541 pengő és 37 fillérnyi tartozást), melyről a tanárelnökök nem tudtak. A hallgatók ugyanis rendszeresen saját elképzeléseik mentén cselekedtek, költségeiket elhallgatták az oktatók elől.¹⁵⁷

Több oktató részt vett a Magyar Atlétikai Szövetség (MASz) délnyugati kerületének megszervezésében. Az alakuló közgyűlést 1927 márciusában tartották, elnöknek Imre Józsefet, a PEAC akkori tanárelnökét, alelnöknek Károly Gyulát, a PAC vezetőjét választották.¹⁵⁸ A szervezet célkitűzése a sportesemények népszerűsítése, a vidéki városok bevonása, illetve egy támogató és érdeklődő bázis kialakítása volt.¹⁵⁹

Az 1930-as évek végétől egyre meghatározóbbá váltak a katonai nevelést biztosító sportegyesületek is. A Pécsi Egyetemi Repülő Klub (PERC) 1940 februárjában alakult, hogy új életre keltse a hosszú ideje stagnáló sportrepülést és pilótaképzést a városban.¹⁶⁰ Az 1940-es években a vitorlásrepülő-oktatást a PERC három géppel végezte, melybe beletartozott a többhetes repülő táborok szervezése.¹⁶¹ A szervezet működését az Erzsébet Tudományegyetem is támogatta annak honvédelmi jelentősége miatt, engedélyezte a hallgatók belépését is.¹⁶² Tanárelnöke Faluhelyi Ferenc, a Nemzetközi Jogi Intézet vezetője lett.¹⁶³

A Horthy-korszakban a sportokhoz hasonló népszerűsége tette szert a természetjárás. Számos új turistaegyesület alakult ekkoriban, a korábban létrejött szervezetek taglétszáma felduzzadt. A szabadban szervezett testmozgás nemcsak olcsó, de tartalmas kapcsolódást kínált valamennyi társadalmi csoportnak.¹⁶⁴ Pécsen a legnagyobb természetjáró szervezet az 1891-ben alakult Mecsek Egyesület, valamint az 1911-ben létrejött Természetbarátok Turista Egyesületének pécsi fiókja volt. Utóbbi tevékenységébe egy professzor sem kapcsolódott be, az egyesület célja ugyanis – szociáldemokrata jellegéből adódóan – a munkásság egészséges életmódjának kialakítása volt, így elsősorban munkásokat vártak soraikba.¹⁶⁵

A Mecsek Egyesületbe viszont huszonnyolc oktató is belépett (a szervezet több mint kétezer taggal bírt). 1937 júniusában a társaság kevesellte az egyetemi tanárok számát az alapító tagok között, azt is nehezményezte, hogy az ETE mint intézmény sem lépett be az örökös tagok sorába (ez 100–100 pengős támogatást jelentett volna a körnek).¹⁶⁶ A professzorok méltányolva az egyesület munkáját a belépés mellett döntöttek, a szer-

¹⁵⁶ Zászlót avatott áldozócsütrőtökön a Pécsi Egyetemi Atlétikai Club. *Dunántúl*, 1930. május 31. 6.

¹⁵⁷ PTE EL VIII.101.a. Az Egyetemi Tanács 1929/1930-es tanévi II. rendes ülése. 1929. október 30., 24. pont.

¹⁵⁸ Imre Józsefet választották meg a MASz délnyugati kerületének elnökévé. *Dunántúl*, 1927. március 8. 8.

¹⁵⁹ S. L.: A MASz délnyugati kerületének tisztújító közgyűlése. *Pécsi Napló*, 1937. március 3. 7.

¹⁶⁰ Ünneplés alakuló közgyűlést tart (...) a Pécsi Egyetemi Repülő Club. *Dunántúl*, 1940. február 25. 4.

¹⁶¹ A PERC közgyűlése. *Pécsi Napló*, 1943. május 29. 2.

¹⁶² PTE EL VIII.101.a. Az Egyetemi Tanács 1938/1939-es tanévi VI. rendes ülése. 1939. február 28., 34. pont.

¹⁶³ Ünneplés alakuló közgyűlést tart (...) a Pécsi Egyetemi Repülő Club. *Dunántúl*, 1940. február 25. 4.

¹⁶⁴ KORMÁNY 2021. 104–105., 107–115., 119.

¹⁶⁵ VAMOS 2022. 244–246.

¹⁶⁶ PTE EL VIII.101.a. Az Egyetemi Tanács 1936/1937-es tanévi IX. rendes ülése. 1937. május 31., 15. pont. Egy szervezetben az alapító, illetve az örökös tagok fizették a legnagyobb tagdíjat. A befizetett összegekkel jelentősen hozzájárultak az egyesület hatékony működéséhez.

vezet ugyanis nemcsak turistaútvonalakat és menedékházakat létesített, de hozzájárult a Mecsek-kultusz terjesztéséhez is.¹⁶⁷

Az oktatók között az egyik legaktívabb tag Reuter Camillo ideggyógyász-professzor volt, aki 1928-tól örökös tagja volt a szervezetnek, 1935 és 1948 között pedig az alelnöki posztot töltötte be. Mindezen tevékenységével alakítója és formálója volt a kör szellemiségének.¹⁶⁸ Az egyesület életébe igyekezett bevonni klinikájának orvosait, hallgatóit és rokonait is.¹⁶⁹ Gyakran szervezett kirándulásokat (például a Jakab-hegyre vagy az orfűi vízfőhöz). Unokája visszaemlékezése szerint ezeken a közös túrázásokon és szalonasütögetéseken a professzor teljesen új oldalát mutatta meg kollégáinak és tanítványainak.¹⁷⁰

Összegzés

A Horthy-korszakban az Erzsébet Tudományegyetem valamennyi oktatója, ha eltérő mértékben és intenzitással is, de kivette a részét az országos és a pécsi egyesületi életből. Azonban az, hogy az egyetemi tanárok tevékenysége milyen széles spektrumon mozgott, milyen szervezetekben szereztek tagságot, fakultásokként és természetesen egyénenként eltért. Egyesek tudományos karrierjükre és pályafutásukra koncentrálnak inkább a szakmai elismerést jelentő külföldi/országos egyesületekben vállaltak szerepet, abban bízva, hogy bővíthetik a már meglévő szakmai kapcsolatrendszerüket. Mások éppolyan fontosnak tartották a lokális és hazai szervezeti tagságuk fenntartását, így egyszerűen lehettek részesei a tudományos és a pécsi közéletnek. Azok az egyetemi tanárok, akik korábban már kötődtek Pécshez (születés, tanulmány, munkahely), rendszerint a helyi egyesületek munkájába kapcsolódtak be. Eltérő volt persze, hogy az oktatók hány szervezetben munkálkodtak és abban milyen tisztségeket vállaltak, ugyanis míg Ángyán János harminc különféle egyesületben, mások ötnél is kevesebb társaságban voltak tagok. Mindezt az egyetemi tanárok személyes érdeklődése, motivációja, származása, korábban kialakított pécsi kapcsolatai, illetve a városi lehetőségek határozták meg.

A Pécsre érkező professzorok gyorsan bekapcsolódtak a város közéletébe, sokoldalú tevékenységet végeztek a helyi tudományos, kulturális, társadalmi és sportegyesületekben. Munkájukért cserébe fizetséget nem vártak, sőt, a célok megvalósítását nemcsak szabadidejük ráfordításával, de anyagi áldozatokkal is támogatták. A pécsi szervezetek munkájában való részvétel nemcsak elvégzendő feladatokat, de potenciális kikapcsolódást és szórakozási lehetőséget is kínált nekik. Amellett, hogy hozzájárultak a kulturális közeg felpozíciójához és színesítették a társasági életet, jó kapcsolatot alakíthattak ki a városi éllel, illetve a hasonló érdeklődésű értelmiségiekkel. Az összejöveteleken életre szóló baráti és szakmai kapcsolatok születhettek. A tanári kar, a helyi prominensek, illetve a lokális társadalom rendszeres érintkezése erősítette a közösségi érzést, valamint a városba költöző professzorok pécsivé válását.

Az orvos- és jogászprofesszorok hasonló arányban kapcsolódtak be a helyi tudományos, kulturális, társadalmi és sportegyesületek életébe, a bölcsészek azonban kisebb mértékben vették ki részüket a pécsi szervezetek munkájából – ez alól csak a harmincas

¹⁶⁷ VÁMOS 2022. 72–74.

¹⁶⁸ REUTER 2015. 113–114.

¹⁶⁹ A Mecsek Egyesület köréből. *Dunántúl*, 1926. március 16. 6.

¹⁷⁰ REUTER 2015. 114–118.

években alapított Janus Pannonius Társaság jelentett kivételt. Csekély aktivitásuk mögött egyfelől a társadalmi, sport- stb. egyesületek iránti érdektelenségük, másfelől a kar bezárásának veszélye és a tudományos infrastruktúra fejletlensége állt. Egy kifejezetten bölcsész tematikájú helyi egyesület létrehozását viszont szakmai, illetve kikapcsolódás szempontjából is fontosnak tartották.

A professzorok között összességében a legnépszerűbb szervezet a Mecsek Egyesület volt, melyhez elsősorban az orvosok, kisebb részben a jogászok és a bölcsészek csatlakoztak. Hasonló súlyt képviselt az Erzsébet Tudományegyetem Tudományos Szövetsége, melynek irányításában ugyancsak az orvosok vállalták a legtöbb feladatot. Az 1923-ban Pécsre költözött Erzsébet Tudományegyetem több szempontból élénkítette a helyi szervezeti életet. A vizsgált korszakban a felsőoktatási intézményen belül/mellett nem egy egyesület működött, például a PEAC vagy a PERC. Az egyetemi oktatók a már meglévő szervezetekben is sokszor vezetői pozíciót nyertek el, mellyel több kezdeményezés elindítóivá váltak. Mindezzel elősegítették a város társadalmi és kulturális életének fejlődését, növelték a megyeszékhely idegenforgalmát, népművelő funkciót láttak el, szórakozási lehetőségeket teremtettek, illetve emelték a város hírnevét és presztízsét.

LEVÉLTÁRI FORRÁSOK

PTE EL	Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Levéltár
VIII.101.b.	Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetem iratai, A Pécsi Egyetem Rektori Hivatalának iratai, Iktatott iratok (1923–1939)
VIII.102.j.	Intézeti alkalmazottak és hallgatók törzslapjai (1923–1945)
MNL BaVL	Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Vármegyei Levéltára
IV.1406.a.	Pécs Város Tanácsának iratai, Tanácsülési jegyzőkönyvek és határozatok jegyzőkönyve (1874–1929)
IV.1406.g.	Pécs Város Tanácsának iratai, „E” Főjegyzői (Elnöki) ügyosztály iratai (1902–1929)

SAJTÓFORRÁSOK

Dunántúl, 1923–1930, 1933, 1937–1941, 1944
 Pécsi Lapok, 1925
 Pécsi Napló, 1926–1927, 1930–1941, 1943
 Színházi Élet, 1933

IRODALOM

- BAUMANN 2023 BAUMANN Fruzsina Katalin: Klebelsberg Kuno és Szeged. In: *Trianon Doktorandusz Konferenciasorozat Tanulmánykötet*. Szerk. MOLNÁR Dániel – MOLNÁR Dóra. Budapest, 2023. 107–115.

- BENE 2014 BENE Krisztián: Egy „francia család” Pécssett: Birkás Géza és a magyar Királyi Erzsébet Tudomány-egyetem Francia Intézete. In: *Rangos familiák – jeles személyek a 18–20. századi Dél-Dunántúlon*. Szerk. ÓDOR Imre. Pécs, 2014. 335–353. (Baranyai történelmi közlemények. A Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltárának évkönyve 6.)
- BÉDI 1994 BÉDI Imre: *A Pécsi Egyetemi Kisebbségi Intézet (1936–1949)*. Pécs, 1994.
- BORBÍRÓ 2007 BORBÍRÓ Fanni: Budapesti nőegyletek 1862–1904. In: *A nők világa. Művelődés- és társadalomtörténeti tanulmányok*. Szerk. FÁBRI Anna – VÁRKONYI Gábor. Budapest, 2007. 185–207.
- BŐSZE 1997 BŐSZE Sándor: „Az egyesületi élet a polgári szabadság...” *Somogy megye egyesületei a dualizmus korában*. Kaposvár, 1997. (Somogyi almanach 53.)
- BROCKLISS 2000 BROCKLISS, Laurence: Gown and Town. The University and the City in Europe, 1200–2000. *Minerva* 38. (2000):2. 147–170.
- BUOCZ 1992 BUOCZ Terézia: Járdányi Paulovics István 1892–1952. *Műemlékvédelmi Szemle* 2. (1992):1. 93–96.
- CSAPÓ 2008 CSAPÓ Zsuzsanna: Faluhelyi Ferenc, a nemzetközi jog első pécsi professzora. In: *Pécsi jogászprofesszorok emlékezete (1923–2008). Antológia*. Szerk. KAJTÁR István. Pécs, 2008. 179–194.
- CSIZMADIA 1967 CSIZMADIA Andor: A jogtörténeti oktatás a pécsi tudományegyetemen a két világháború között. In: *Jubileumi tanulmányok. II. kötet*. Szerk. PAP Tibor. Pécs, 1967. 107–128.
- CSÖNDES 2009 CSÖNDES Mónika: A magánjog oktatása a jogakadémián, különös tekintettel Schaurek Rafael munkásságára. In: *A Pécsi Püspöki Joglyceum emlékezete 1833–1923*. Szerk. KAJTÁR István – POHÁNKA Éva. Pécs, 2009. 105–127.
- DEZSŐ 2019 DEZSŐ Krisztina: Heim Pál professzor emlékezete Pécssett. *TGYOblog*, 2019. október 23. (<https://tgyoblog.lib.pte.hu/heim-pal-professzor-emlekezete-pecsett/>) [2024.09.24.]
- DEZSŐ 2021 DEZSŐ Krisztina: „Az egyetemeknek kulturális feladata nemcsak a tantermekre szorítkozik, hanem a társadalmi életre is” – A pécsi Erzsébet Tudományegyetem Tudományos Szövetségének tevékenysége. *TGYOblog*, 2021. október 6. (<https://tgyoblog.lib.pte.hu/az-egyetemeknek-kulturalis-feladata-nemcsak-a-tantermekre-szoritkozik-hanem-a-tarsadalmi-életre-is-sci-piades-elemer-a-pecsi-erzsebet-tudomanyegyetem-tudomanyos-szovetsegenek-tev/>) [2024.09.24.]
- DÖVÉNYI 2022 DÖVÉNYI Zoltán: Prinz Gyula Pécssett. *Per Aspera ad Astra* 9. (2022):2. 197–195.

- F. PÉCHY 2010 F. PÉCHY Gabriella: „Hittel, bizalommal és idealizmussal” – A tudomány és a tanítványok szolgálatában. A nyelv- és irodalomtudomány néhai professzora, Birkás Géza portréja. *Mester és Tanítvány* 7. (2010):27. 150–158.
- FIGLER 2002 FIGLER Csilla: Zolnai Gyula nyelvtudós. *Pécsi Szemle* 5. (2002):3. 98–111.
- FIGLER 2004a FIGLER Csilla: Tolnai Vilmos pécsi nyelvészprofesszor (1870–1937). *Pécsi Szemle* 7. (2004):1. 100–102.
- FIGLER 2004b FIGLER Csilla: Klemm Antal nyelvészprofesszor (1883–1963). *Pécsi Szemle* 7. (2004):2. 41–50.
- GÁL 2008 GÁL István László: Losonczy István. In: *Pécsi jogászprofesszorok emlékezete (1923–2008). Antológia*. Szerk. KAJTÁR István. Pécs, 2008. 59–69.
- GÁSPÁR 2008 GÁSPÁR Gabriella: Halasy-Nagy József a Pécsi Erzsébet Tudományegyetem rektora, tudományszervező filozófus. *Pécsi Szemle* 11. (2008):2. 76–80.
- GYÁNI 2010 GYÁNI Gábor: Individualizálódás és civil társadalom. Történeti érvek, elméleti megfontolások. *Történelmi Szemle* 52. (2010):4. 485–495.
- HALASY-NAGY 1999 HALASY-NAGY József: Summa vitae. In: *A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve. Irodalom- és művészettörténeti tanulmányok* 2. Szerk. LENGYEL András. Szeged, 1999. 207–237.
- HAVASRÉTI 1997 HAVASRÉTI József: Kerényi Károly és a pécsi egyetem. *Jelenkor* 40. (1997):9. 901–905.
- HAVASRÉTI 2010 HAVASRÉTI József: A „Táj” és a „Szellem” – Kerényi Károly és Pécs (1934–1940). In: *A város láthatatlan mintázata – Pécs városa mint az emlékezet helye*. Szerk. HAVASRÉTI József – K. HORVÁTH Zsolt – SZIJÁRTÓ Zsolt. Budapest – Pécs, 2010. 19–48.
- JUSZTINGER 2008 JUSZTINGER János: Pázmány Zoltán (1869–1948). In: *Pécsi jogászprofesszorok emlékezete (1923–2008). Antológia*. Szerk. KAJTÁR István. Pécs, 2008. 291–301.
- KAJTÁR – POHÁNKA 2009 *A Pécsi Püspöki Joglyceum emlékezete 1833–1923*. Szerk. KAJTÁR István – POHÁNKA Éva. Pécs, 2009.
- KAJTÁR 2008 *Pécsi jogászprofesszorok emlékezete (1923–2008). Antológia*. Szerk. KAJTÁR István. Pécs, 2008. 59–69.
- KISS 2006 KISS Zsuzsanna: Tóth Árpád: Önszerveződő polgárok. A pesti egyesületek társadalomtörténete a reformkorban. A múlt ösvé- nyein. *Korall* 7. (2006): 23. 223–228.
- KOCSIS 1999 KOCSIS Mihály: Weszely Ödön munkássága a Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetemen. *Iskolakultúra* 9. (1999):8. 114–125.

- KOCSIS 2018 KOCSIS Éva: Adalékok Faluhelyi Ferenc diákéveihez és tanári munkásságához a Pécsi Püspöki Joglyceum, majd a pécsi Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetem kötelékében. In: *Tanulmányok Ódor Imre emlékére*. Szerk. GYÁNTI István – KULT László. Pécs, 2018. 289–298.
- KORMÁNY 2021 KORMÁNY Ákos: A munkás természetjárók és a polgári világ kapcsolata a Horthy-korszakban. *Múltunk* 66. (2021):2. 101–39.
- KOVÁCS – TAKÁCS 2020 KOVÁCS I. Gábor – TAKÁCS Árpád: Ángyán Jánosnak, a m. kir. Erzsébet Tudományegyetem Orvostudományi Karán a belgyógyászat nyilvános rendes tanárának atipikus családfája és életút-leírása. *Per Aspera ad Astra* 7. (2020):2. 123–139.
- KOVÁCS 2015 KOVÁCS I. Gábor: Kérészy Zoltánnak, a m. kir. Erzsébet Tudományegyetem magyar alkotmány- és jogtörténet nyilvános rendes tanárának, az egyházjog és a politika jogosított tanárának életrajzi adataira és életút-leírása. *Per Aspera ad Astra* 2. (2015):2. 104–112.
- KRAJKÓ 2000 KRAJKÓ Gyula: Prinz Gyula oktatási tevékenysége. In: *Prinz Gyula a tudós és az ember*. Szerk. TÉSITS Róbert – TÓTH József. Pécs, 2000. 27–31.
- LENGVÁRI 2004 LENGVÁRI István: A város és az „árva leány” – Pécs és az Erzsébet Tudományegyetem. *Limes* 17. (2004):4. 83–92.
- LENGVÁRI 2009 LENGVÁRI István: Jogakadémiai tanárok, mint egyetemi vezetők az Erzsébet Tudományegyetem első pécsi évtizedében. In: *A Pécsi Püspöki Joglyceum emlékezete 1833–1923*. Szerk. KAJTÁR István – POHÁNKA Éva. Pécs, 2009. 193–203.
- LENGVÁRI – SCHMELCZER-POHÁNKA 2017 LENGVÁRI István – SCHMELCZER-POHÁNKA Éva: A Pozsonyi, majd Pécs M. Kir. Erzsébet Tudományegyetem. In: *A pécsi felsőoktatás évszázadai*. Szerk. FEDELES Tamás – LENGVÁRI István – SCHMELCZER-POHÁNKA Éva – POLYÁK Petra. Pécs, 2017. 49–83.
- PEA 2015 *Pécsi Egyetemi Almanach I. kötet. 1367–1950*. Szerk. LENGVÁRI István. Pécs, 2015.
- LENGVÁRI 2016 LENGVÁRI István: Thienemann Tivadar az Erzsébet Tudományegyetemen. In: *Thienemann Tivadar és a mai szaktudományok. Írások születése 125. évfordulójára*. Szerk. P. MÜLLER Péter. Pécs, 2016. 162–173.
- LENGVÁRI 2018 LENGVÁRI István: Az Erzsébet Tudományegyetem oktatói. Kutatási lehetőségek egy új adatbázis kapcsán. In: *Universitas Historia. Tanulmányos a 70 éves Szögi László tiszteletére*. Szerk. DRASKÓCZY István – VARGA Júlia – ZSIDI Vilmos. Budapest, 2018. 303–307.

- MEDVE 1993 MEDVE Zoltán: Hodinka Antal pécsi évei. In: *Hodinka Antal Emlékkönyv. Tanulmányok Hodinka Antal tiszteletére*. Szerk. UDVARI István. Nyíregyháza, 1993. 67–86.
- MEUSBURGER 2018 MEUSBURGER, Peter: Knowledge Environments at Universities: Some Theoretical and Methodological Considerations. In: *Geographies of the University. Knowledge and Space. Volume 12*. Ed. MEUSBURGER, Peter – HEFFERNAN, Michael – SUARSANA, Laura. Cham, 2018. 253–290.
- MÉREG 2017 MÉREG Martin: Joglíceum, jogtudományi kar, kényszernyugdíj – Schaurek Rafael vázlatos pályaképe a 20. század első felében. *TGYOblog*, 2017. február 24. (<https://tgyoblog.lib.pte.hu/jogliceum-jogtudomanyi-kar-kenyszernyugdij-schaurek-rafael-vazlatos-palyakepe-a-20-szazad-első-feleben/>) [2024.09.24.]
- MONORI 2008 MONORI Gábor: Krisztics Sándor (1890–1966). In: *Pécsi jogásziprofesszorok emlékezete (1923–2008). Antológia*. Szerk. KAJTÁR István. Pécs, 2008. 93–99.
- NÁDOR 1985 NÁDOR Tamás: Adatok és dokumentumok a pécsi ünnepi játékok történetéből (1933–1938). In: *Baranyai helytörténetírás. A Baranya Megyei Levéltár évkönyve, 1983–1984*. Szerk. SZITA László. Pécs, 1985. 415–445.
- NÓNAY 1980 NÓNAY Tibor: Megemlékezés ifj. Imre Józsefre. *Orvosi Hetilap* 121. (1980):4. 221–223.
- OLASZ 1999 OLASZ István: Az Erzsébet Tudományegyetem Bölcsészkarának munkássága II. A kor szellemi áramlatai. *Pécsi Szemle* 2. (1999):4. 55–62.
- OLASZ 2001 OLASZ István: Hetven éve alakult meg a Janus Pannonius irodalmi társaság. *Pécsi Szemle* 4. (2001):4. 58–67.
- ÓRIÁS 2006 ÓRIÁS Nándor: *Emlékeim töredékei*. Szerk. ÁDÁM Antal. Pécs, 2006.
- PÁLMAI 2017 PÁLMAI Dóra: Heim Pál emlékére. *TGYOblog*, 2017. március 29. (<https://tgyoblog.wordpress.com/2017/03/29/heim-pal-emlekere/>) [2024.09.24.]
- PÓKECZ 2005 PÓKECZ Kovács Attila: Bozóky Géza, a pécsi kereskedelmi jog első egyetemi tanára. In: *Jogtörténeti tanulmányok VIII*. Szerk. BÉLI Gábor – KAJTÁR István – SZEKERES Róbert. Pécs, 2005. 431–441.
- POLYÁK 2020 POLYÁK Petra: Társasági élet az egyetemen. *Per Aspera ad Astra* 7. (2020):1. 152–158.

- p>
RAPOSA 2023
RAPOSA Vivien Kitti: A Turul Bajtársi Szövetség szervezeti élete és táncos mulatságai a négy magyarországi egyetemvárosban a két világháború között. In:
- A PEME XXV. – Konferenciájának előadásai (Budapest, 2023. április 27.)*
- . Szerk. KONCZ István – SZOVA Ilona. Budapest, 2023. 17–190.

RAPOSA 2024
RAPOSA Vivien Kitti: The Unity of the University Students and the City of Pécs against the Trianon Peace Treaty during the Interwar Period.
- Gerundium*
15. (2024):3–4. 1–20.

REUTER 2015
REUTER Lajos: Dr. Reuter Camillo: arckép és pályarajz III. rész: Mecsek Egyesület – közélet – második világháború – nyugdíjas évek.
- Per Aspera ad Astra*
2. (2015):2. 113–139.

ROZS 2003
ROZS András: Pécs, a befogadó város. In:
- A város és egyeteme. Előadások az Erzsébet Tudományegyetem első pécsi tanévnyitójának 80. évfordulója alkalmából*
- . Szerk. NAGY Ferencné – VONYÓ József. Pécs, 2003. 35–48.

SCHNEIDER 1985
SCHNEIDER Imre: Dr. Melczer Miklós (1891. dec. 3–1985. márc. 7.).
- Orvosi Hetilap*
126. (1985):22. 1327–1328.

SCHWEITZER 2009
SCHWEITZER Gábor: A „jóformán minden európai nyelven” beszélő professzor. Vasváry Ferenc a Pécsi Püspöki Joglyceumban. In:
- A Pécsi Püspöki Joglyceum emlékezete 1833–1923*
- . Szerk. KAJTÁR István – POHÁNKA Éva. Pécs, 2009. 169–192.

SCHWEITZER 2018
SCHWEITZER Gábor: „A tisztességes jogtanár”.
- Molnár Kálmán pályaképe*
- . Budapest, 2018.

SZABÓ 1940
SZABÓ Pál:
- A M. Kir. Erzsébet tudományegyetem és irodalmi munkássága*
- . Pécs, 1940.

SZABÓ 2008
SZABÓ Gábor: Halasy-Nagy József élete és munkássága. In:
- Pécsi jogászprofesszorok emlékezete (1923–2008)*
- .
- Antológia*
- . Szerk. KAJTÁR István. Pécs, 2008. 81–92.

SZÁLLÁSI 1992
SZÁLLÁSI Árpád: A dermatológus-etnográfus Berde Károly (1891–1971).
- Orvosi Hetilap*
133. (1992):8. 497–499.

SZEBERÉNYI 2016
SZEBERÉNYI Gábor: Holub József és a Tagányi-könyvtár Pécsre kerülése. Egy „vidéki” történészprofesszori egzisztencia lehetőségfeltételei az 1920-as évek elején (III. befejező közlemény).
- Per Aspera ad Astra*
3. (2016):1. 92–107.

SZŐKE 2008
SZŐKE Gergely László: Vasváry Ferenc. In:
- Pécsi jogászprofesszorok emlékezete (1923–2008)*
- .
- Antológia*
- . Szerk. KAJTÁR István. Pécs, 2008. 313–324.

THIENEMANN 2010
THIENEMANN Tivadar:
- Az utókor címére: Thienemann Tivadar hátrahagyott életrajzi feljegyzései*
- . Sajtó alá rendezte: KONCZ Lajos. Pécs, 2010.

- TILK 2008 TILK Péter: Molnár Kálmán. In: *Pécsi jogászprofesszorok emlékezete 1923–2008) antológia*. Szerk. KAJTÁR István. Pécs, 2008. 37–43.
- TÓTH – BÖHME – HIMMEL 2012 TÓTH Tamás – BÖHME, Wolfgang – HIMMEL, Torsten K. D.: Visszaemlékezés a 80 éve elhunyt báró Fejérváry Géza Gyulára (1894–1932). *Erdészettörténeti Közlemények* (2012):86. 115–126.
- UJVÁRY 2016 UJVÁRY Gábor: A „csodagyerek” és a tudományszervező. Thienemann Tivadar ifjúkori pályája és szerepe a 20. század első felének magyar tudományos közéletében. In: *Thienemann Tivadar és a mai szaktudományok. Írások születése 125. évfordulójára*. Szerk. P. MÜLLER Péter. Pécs, 2016. 115–161.
- VÁMOS 2018 VÁMOS Eszter: *Kinek a kávéház, kinek a kocsmá – A középosztály és az alsóbb osztályok szórakozása Pécsen az 1920-as években*. *Újkor.hu*, 2018. június 15. (<https://ujkor.hu/content/kinek-kavehaz-kinek-kocsmakozeposztaly-es-az-alsobb-osztalyok-szorakozasa-pecsett-az-1920-evekben>) [2024.09.24.]
- VÁMOS 2022 VÁMOS Eszter: *Szabadidő és szórakozás a két világháború közötti Pécsen (1921–1941). A pécsi középosztály és az alsóbb társadalmi rétegek szabadidő eltöltésével kapcsolatos szokásai és lehetőségei*. Doktori (PhD) értekezés. Pécs, 2022. (<https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/34512/vamos-eszter-phd-2022.pdf?sequence=1&isAllowed=y>) [2024.09.24.]
- ZEIDLER 2020 ZEIDLER Miklós: Külpolitika és revízió – Mindent vissza? In: *A Horthy-korszak vitatott kérdései. Konferencia. MTA Székháza, Díszterem. 2020. szeptember 14–15*. Budapest, 2020. 175–196.
- ZEMPLÉNYI – DOBÓ 2001 ZEMPLÉNYI Vera – DOBÓ Attila: A magyar történeti nyelvészet a pécsi egyetemen (1923–2000). *Pécsi Szemle* 4. (2001):1. 97–114.

The Participation of the Professors at Elisabeth University in the Association Life of Pécs During the Interwar Period

by Vivien Kitti Raposa

(Summary)

During the Horthy era, the lecturers at Elisabeth University were involved in both national and local associations. However, the intensity of their participation and the types of organizations they joined varied between faculties and individuals. This study investigates the motivations that prompted lecturers to participate in associations, the scope and nature of their institutional affiliations, the division of their responsibilities between international and regional contexts, the disciplinary distinctions among faculty members of the humanities, medicine, and law, and how they navigated the intersection of scholarly research and associative engagement.

In Pécs, the lecturers quickly became engaged in the public life of the city. They played multifaceted roles in local cultural, social, and sports associations. However, the membership did not necessarily mean actual work and dedication. In some cases, their scientific field required their joining, and in other cases, they became formers of initiatives – particularly if they earned a leadership position. In this way, they promoted the development of Pécs' culture, increased the tourism of the county seat, provided educational function, created entertainment opportunities, and raised the settlement's reputation or prestige.